

nek eredményeit bemutathassa, alig hogy elvégzte Pesten nagy elismerésben és másod jutalomdíjjal is részesült Széchenyi-szobor-mintáját (mely tagadhatatlanul legjobb volt a kiállított minták között, de melynek sorsa felett eddig érthetetlen balszállagzatok uralkodnak), tüstént vidéki magányába vonult, hogy Csokonai szobrához a szükséges tanulmányokat zavartalanul megtehesse. Végre ez évi október elején a két látnyi magas kész gipszmintával megjelent Debreczenben s mint a — melynek fényképi rajzát mellékelte képünk adja — a kaszinó teremében közszemlére és bírálatra kiállított. Tömegesen látogatták a debreczeniek; avatott és avatatlan megtevéseit, mi azonban csak azon általános érdeklődést tanúsította, melylyel a debreczeniek kedvenc költőjük s bizonyosan a magyar szobrász műve iránt is tanúsítottak. Lehetett itt száz-féle, jó és rossz megjegyzést hallani. „Hosszu a láb a testhez! — Erős a lábikra a czombhoz képest! — A homlok nem domboru, lapos a koponya! — A csizma nem magyar szabásu; a nadrág és mente nagyon sok ránczot vet! — Meglátszik, hogy Csokonai maga varrta zsinórját nadrágjára, mert a jobb czombján le is feslett! — Nagyon meszsze áll a jobb kéz a lanthoz, nem adja ki a „stellig“, hogy pengetni akarja! — Nem hordott ily rojtos nyakravalót Csokonai, haza nem volt ily fürdősi! — Hát a csikó bősor kulacs hol maradt?” — stb. stb. Még százféle variációban nyilatkozott a bíráló közvélemény, melynek némely részét bizonyosan hasznára is fordítja a művész, ha majd a nagy minta elkészítésére kerül a dolog.

Az emlékkerti választmányának, miután az avatottabb közönség nézetét is meghallgatta, teljes tetszését nyerte meg a szobor s csupán néhány kisebb észrevétel tétetett a minta nagyban kivitele esetére. S ha a minta rajzát vizsgáljuk, itéletben mi is osztjuk. Izsó a szoborban azon pillanatot állandósította, midőn a költőnek egy lelkesítő gondolat villan meg agyában s borágra akasztott lantját baljába véve, jobb kezével azt pengetni készül. A költői lelkesültség s eszmévilág a kis mintán kevésbé tűnik ki, s azért Izsó igen okosan cselekedett, midőn a kis mintán kívül Csokonai életnagyságu mellszobrát is készítette; mely ugyanakkor szintén ki volt állítva, s melynek fényképét szintén láttuk. E fő valóban gyönyörű s ezt fogja majd a nagy mintán felhasználni.

Akadnak még öreg urak Debreczenben, kik Csokonait személyesen ismerték, s ezek azt állították a nagyban vésett főről, hogy a hasonlatosság igen jó, csak hogy Csokonai nem úgy hordta haját, mint e szobor, hanem olykor olykor görbe fésűjével hátra fésülte haját. Azonban Csokonainak minden eddig ismeretes arcképe, még a Márton József-féle kiadás rézmetszése is (mely legújabb arcképnek mondatik) Csokonait homlokára eső hajzattal ábrázolja: e részlet megváltoztatása tehát nem látszott szükségesnek. Izsó annyiban idealizálta kissé a homlokra lelógó haját, hogy nem simán fésülte azt le, hanem a plasztika kíváncsiaként szerint kissé elvált fűrtökbe szedte, a mi az arcnak költőibb kifejezést ad.

A kis mintát e szerint elfogadván a debreczeni emlékkerti társulat, most a nagy minta elkészítését is Izsó Miklósa bízta, a ki néhány hét óta Debreczenben már erősen is hozzá látott annak javított s némi részben módosított kiviteléhez. — Azután következik majd a szobor bronzba öntése, a mi valószínűleg valamely müncheni öntőműhely fog véghezvinni, szintén Izsó személyes felügyelete mellett, től különben is hossz-

szabb ideig foglalkozott néhány évvel ezelőtt. Csokonai szobra, ha elkészül, a terv szerint, 12—14 látnyi talapzaton 8 láb magas lesz. Szívünkben ohajtjuk, hogy az mind Debreczen városának díszére, mind a magyar művészetnek becsületére szolgáljon.

Még csak annyit tartozunk megemlíteni, hogy a szobor létesítése körül legtöbb érdeme van az emlékkerti társulat elnökének, az áldozatkész Csanak Józsefnek, és Debreczen egyik legbuzgóbb s legértelmesebb polgárának, Komlóssy Imrénnek, kiknek önzetlen, lelkes törekvéseivel Debreczen városának minden közügyeinél találkoznunk.

Leng a zászló...

Leng a zászló újra ott fenn,
Honfár emelve tartja;
Nem halt ki még Árpád népe,
Él az ösök büszke sarja!

Tárogató mélyen hallgat,
Csatámén nem nyert, tombol, —
Bár a zászló leng, — de harcra
A dalia most nem gondol.

Körötte újra éledz
Alvó hősek felett a hant,
Könyet ejt rá, — és elmereng:
Mit állhatnak ott alatt?

A magasban nem kovályog
Turulmadár vijjogással;
Fehér galamb repül elő,
Szájában egy olajággal.

Repül, repül fehér galamb,
Szállj le az ország szívébe,
Ott tedd le az olaját
Os Budapest tetejébe.

Repül onnan fehér galamb
Kunyhóra és palotára,
Üdvözlőn mindenütt a
Felhőtlen ég mosolygása.

Terhes Barna.

Egy áldomás.

Híres kürtje hős Lehelnek!
Jöszte hozzám, jöszte, sorban;
Megcsókollak, megölellek
Örömben, bánatomban;
És azután harcra zendülj...
Hopp! Előbb még szent kelyhedből
Ezt az egri bikavért
Üritsük ki a honért.

Hej, ha gazdád most fölkelne,
És a sírból itt toppanna!
Megcsókollak, megölellek
Hogy a magyar így vigad ma:
Léhan, lustán, renyhén, restül...
Hopp! Előbb még szent kelyhedből
Ezt az egri bikavért
Üritsük ki a honért.

Lenne holtán haloványabb,
S mint oroszán, olyan mérges:
Hogy nincs, a ki hős Konrádnak
Oda vágjon a fejéhez —
Poharastul és nedvestül...
Hopp! Hanem hát szent kelyhedből
Ezt az egri bikavért
Üritsük ki a honért.

Hajdan szőlőt véres harcra;
Most?... a vértől borzadunk már,
S vért helyett köny hull az arcra
Békevemhes századunknál,
Mely talán majd eget szel...
Hopp! Hanem hát szent kelyhedből
Ezt az egri bikavért
Üritsük ki a honért.

Jászkunoknak drága kincse,
Híres kürtje hős Lehelnek!
Most beléd, hogy szerzte hitseid,
Csak egy titkos szót lehellek;
Hegyen, völgyön sird keresztl...
Hopp! Előbb még szent kelyhedből
Ezt az egri bikavért
Üritsük ki a honért.

Pójer Antal.

Az aquarium.

(Vége.)

Kezdünk most hozzá az állatok elsorolásához, melyeket az aquarium lakóivá tehetünk és a melyek azt tulajdonképen meg-elevenítik. Ezek közt a Chinából származó *aranyhal* (cyprinus auratus) a legelső helyet foglalja el, bár azért szerényebb külsejű, honi kis halainkat sem szabad elhanyagolnunk, annál kevésbé, mert a mi *potykánk* (cyprinus carpio) az aranyhallal közel rokonságban van, mivel mindketten egy nemhez tartoznak. Azért a mi halaink közül egynehány apró példányt vagy magunk fogunk, vagy a halászoktól veszszük meg, ugyanis nem szeretik ők, ha más valaki avatkozik mesterségükbe. Legnehezebb ezen kis halakat elevenen haza hozni, mert a víz, melyben átszállítjuk, csakhamar megmelegszik s megromlik, úgy hogy szerencsének tarthatjuk, ha a fele életben marad. Azért a halászatot hívós és borult napokon kell tartanunk.

Az állatország fokozatában a halakhoz legközelebb esnek a hüllők (amphibium), melyek szervezetüknek fogva egy lépcsővel amazok fölött állanak. Jaj, de annál csekélyebb becsben részesülnek a nagy közönség előtt, mivel külsejük, mint mondják, undorító és természetük félelmes. Az igazi természetbuvárnak semmi sem undorító, és ha az volna is, az ismeret érdekessége fölül-mulja azt, s lassanként hozzá szokunk a csunyahoz is, sőt idővel, érdekesnek találván, meg is szeretjük. Mindamellett nem akarom itt hamarjában a szíves olvasót, főképp a gyöngye idegzett nőket a hüllők részére meghódítani, és azért előre megmondom, hogy az aquariumba csak egy-két *tavi götét* (triton cristatus et lineatus) kívánok fölvetetni, melynek eleven mozdulatai, sugár teste és kitűnő színezete csakhamar le fogja győzni azon ellenszenvet, melylyel ellene méltatlanul viseltetünk, sőt meglehet, hogy nem sokára kedvencünké válik. Hogy pedig a tói göte egyáltalában nem mérges, azt különösen kiemelem, mit csak azért írtam e helyen, hogy a nőket mindenesetre megnyugtassam, különösen mivel őket is az aquarium megkedvelésére szeretném megnyerni. Tudvalevő dolog, hogy a nőkebel, szendessége által, a természet csodás műveinek, különösen a kisebb állatvilág csendes buvárlatára igen alkalmas; a nők, fogékony eszük és türelmes kedélyüknél fogva szeretnek és tudnak ily apróságokkal sikeresen bibelődni. Csak Huber természettudós ne-jére kell emlékeztünk, ki, miután férje megvakult, annak a mehek életmódjáról tett észleléseit, maga folytatá, és így képessé tette őt arra, hogy nevezetes munkáját a méhekről bevégezze. Nemkülönbön említésre méltó Merian asszony, ki női félelmisséget legyőzve, Surinamba utazott, hogy az ottani rovarokat észlelhesse és a természet után híven lerajzolhassa. — A békákról nem is merek említést lenni, ámbar a kecses kis *zöld-béka* a sziget harasztján méltó helyet foglalhatna el. A *békaporondot* pedig, mint a halak és tritonok kedvenc eledelét, úgy szintén a *czenket* vagy *ebhalat* érdemes volna vizlakunkba fölvenni, mert a czenk átváltozásai (metamorphosis) igen érdekes látványt nyújtanak és érdemesek a megfigyelésre.

Következnek a puhányok családjából az édesvízi *csigák*, melyek fontolva haladó lép-teikkel az aquarium érdekességét nem kis mértékben növelik. A csigaház építésére nézve két feltűnően különböző alakzatra bukkanunk. A csigaház tekeredése t. i. vagy laposak, mint a *tányércsigák* (planorbis) vagy pedig orsódad alakban alányul-

nak és hegyesen végződnek, mint péld. a közönséges *iszapcsigánál* (limneus stagnalis). A mi tavaink és mocsárainkban tavaszkor és egész nyáron át számtalan vízi csigát fogunk találni, melyekből az aquarium számára egynehányat haza vihetünk. A Vas. Ujság 1864-ik évi 44, 45 és 46-ik számában bővebben értekeztem a hanyásról vagy iszapcsigáról; a ki e cikket figyel-mére méltatta, úgy hiszem, nem fogja elmu-lasztani, aquariumába a hanyászt fölvenni, hogy az üvegfalakra rakott átlátszó tojások-ban a csiga-ébrény (foetus) fejlődését sa-ját szemével észlelhesse. A *szülő-mocsga* (paludina vivipara) husevő és dögémszító lévén, az aquarium esetleges hullait hamar elteszi az utból, a miért abban méltó helyet fog elfoglalni.

Átmegyünk most a rovarokra, melyek között igen sokan, vagy mint alakok, vagy kifejlett állapotban vizlakok. Mindenek fölött feltűnnek, a mi tavainkban előforduló, két nagyobb *merülő-fajták*: a *nagy* és a *szé-lelt merülő*, (hydrophilum piceum et ditiscus marginalis), melyek mind kifejlett álla-potban, mind álcaalakban, valódi orv-ro-varok, és azért, mivel az apróbb állatokká-ban nagy károkat tesznek, nem igenszeretnek az aquarium lakóivá tenni. Pedig mind testi szervezetére, mind életmódjára s különösen szaporodására nézve t. i. petéinek, egy általa font vizsgálhatlan zacsokba való elhelyezése által a természetbarátnak igen sok érdekes jelen-séggel kínálkozik. A ragadozók közé tartoz-nak még az *uszár* (notonecta) és a *vizi-bököl* (nepa); az *uszár*, a hátán uszva és villámse-bességgel ide oda cikázva, a szemlélő figyel-mét méltán igénybe veszi; az utóbbinak vadá-szati módját szemlélni igen érdekes látvány. Bátor vagyok különösen egy kiaszott, csont-vázhoz hasonló, szikár, és igen vékony, hosz-szu lábakkal ellátott vizlakóra a szíves ol-vasót figyelmeztetni, melynek neve *tüs-bököl* (nepa linearis). Csak az a baj, hogy ritkán jutunk birtokához, én is csak véletlenül ha-lásztam ki egy izben, mert a víz fenekén szokott tartózkodni, s naponta mozdulatlan valamely káka tövébe fogzkodva hever és itt leskelődik prédájára, melyet mellső, fogó lábaival oly ügyesen elkap, hogy azért tes-zét legkevésbé sem mozgatja s helyzetét nem változtatja, hanem, a mint egy ily kicsi állatka (aquariumomban a szunyog álcaí, melyeket a Vas. Ujság 1863-ik évi 44 és 45-ik számban leírtam) fogójához közelít, azon perczen megkapja és orrmányszerű szípjára tűzi.

Az *acsák* vagy *szitakötők*, melyeknek tündöklő szárnyai és villámsebes röptük, valamint némely fajtának sugár és karcus teste mindenki előtt ösmeretes, életök első időszakában szintén vizlakok és az aqua-riumban méltán foglalnak helyet, mert mint valódi vízi állatok, nem légszöveken, ha-nem kopolytukkal lélekeznek. A Vas. Ujság 1861-ik évi 35-ik számában „A Tisza virág-zik“ című cikkemben a kérésznek hasonló szervezeti álcájait leírva s lerajzolva lát-hatni.

Nemkülönbön érdekesek a *pozdorjánok* (phirganeae) álcái, melyek szintén vízi la-kók, és az által feltűnők, hogy mindenféle apró kis köveket, csigaházakat, növényhul-ladékokat stb. a legtarkább ruházat gya-nánt, összeférczelnek s azt lakásul használ-ván, épen úgy mint a moly, magukkal hur-czolják, és csak mellső testrészüikkel bujnak ki belőle, ha épen tova haladni akarnak.

Van még tavainkban számtalan más ro-var, fereg és egyéb, ugynevezett csuszó-mászó szörnyeteg, melyektől közönségesen borzadálylál fordulunk el, de a melyek az elfoglaltan vizsgáló előtt mind meg annyi

bámulatos tárgyai a természet kifogyhatlan változatosságának. De nem akarom a szíves olvasó türelmét azok elsorolásával fárasztani, csak azt kell még itt megjegyezni, hogy a kik a habarczok és ázalagok vizsgálatával szeretnek foglalkozni vagy a moszatokat és csirmagajk képződését akarják megfigyelni, azoknak egy aquarium a legbővebb alkalmi tért nyújtja, mert ha a főleben elősorolt álla-tokat a töből kihalászjuk, az imént említett, láthatlan apróságok és parányok önkényte-len hálónkba kerülnek és így az aquariumba is áttétetnek.

Még egy pár szóval kell megemlékez-nünk a halászat módjáról, mely által az aquariumba fölveendő állatkákat kézre ke-ríthetjük. E célra a pillegfókhoz hasonló, 1 1/4 láb hosszú, ritkás vászonból varrt zacskót használunk, melynek szája egy erősebb vassodrony-karikára varratik. E sodrony-karika átmérője 8—10 hüvelyknyi és egy 1/2 hüv. hosszú és csavarrá alakított, szintén vasból készült és amahoz hozzá forrasztott kis nyéllal bir, mely egy sétatbot végére oda vasalt csavartokba becsavarható legyen. Ha kimegyünk a szabadba, a hálót kabátunk alá rejtve, a sétatbotot, mint olyant használ-hatjuk, ha a csavartok külfelén már csavar van, melyre óltalmul egy csavarsüveget al-kalmazunk. E sok csavar alkalmasint a szí-ves olvasó türelmét már kicsavarta, azért csak tessék egy ügyes lakost hívni s neki a fennebbi sorokat olvasni, ő majd eli-gazodik rajtuk, és a karikát, meg a csavaro-kat helyesen fogja elkészíteni.

Kiérven a tó partjához, itt egy kis szem-lét tartunk; először is egynehány nagyobb csigát, melyek szinte észrevétlenül idestova uszálnak, a legnagyobb kezelemmel kifo-gunk. Magától érthető, hogy egy öblös, na-gyobb üveget vagy bádogszelencét ma-gunkkal hoztunk, hogy abba prédánkat elzárva, haza hozhassuk. Nem szükséges, sőt ártalmas, ha az üvegbe vizet teszünk, mert a halakat kivéve, a többi vizlakok megelé-g-szenek, ha egy kevés vizes főtalt vagy más puha levelű vízi növényt, péld. madárhúrt vagy cizcizkórt vegyítünk közéjük, ők e növények nedvességével megérik, s míg haza jövünk, minden baj nélkül megélnék. Nehe-zebb feladat, a sebesebben uszó orv-rovaro-kat, melyek igen óvatossak, megfogunk, mert ezek a legcsekélyebb nesz által, melyben veszélyt gyanítanak, rögtön a víz alá buk-nak vagy hamar tova eveznek. Hanem a fortély mindenben segít, és az emberi ész, mely egy oroszánt vagy tigrist képes törbe ejteni, egy csekély rovarral könnyen elbánik, és a halászat, ha némi nehézségekkel jár, még jobban elmulattatja a vadászt.

Ha már ezen s más nagyobb fajtákból a zsákmány kielégítő, ekkor a hálót, menedé-kesen a tó fenekére illesztve, ezen egy ideig tova vonszoljuk, mi által az apróbb és leg-apróbb csuszó-mászók egész seregét fogjuk hálónkba keríteni. Ezen utolsó zsákmányt, mely sok mindenféle elmállott növénytöré-deket foglal magában, legcseleztebb háló-ban, egy mindenestől haza vinni, és itt egy tágas fehér tálba, melybe előbb tiszta vizet öntöttünk, üríteni. Csodálkozva fogjuk látni az állatokat és parányi képviselőinek sokaságát és változatosságát. A mint e tál-ban az iszap leülepszik, s a víz tisztulni kezd, hálónkkal kifogdosuk az apróságokat, és az aquariumba áttesszük, hasonló csele-kedvén végtére a nagyobb állatokkal is. A ki legelőször teszi a kísérletet, és most e kis állatseregletet, sajátos mozdulatokkal össze-vissza uszkalni, egymást üzni s ker-getni, vagy táplálékot keresni látja, lehe-tetlen, hogy némi ámulattal órahosszáig el ne merengne e különös látványon. Ne-

kem pedig nincs egyéb kívánnivalóm, mint hogy az aquarium, mely eleinte csak mulat-ságul szolgált, idővel hasznos foglalkozás és a természetrajz tanulmányozására ösztö-nözzön.

A ki aquariumát mindazon kellékekkel, melyeket főnebb elsoroltunk, óvatosan és figyelmesen felszerelte, azt hónapokig ép-ségen fogja fönttarthatni, a nélkül, hogy az állatok vagy növényekben kárt szenved-jen, s a nélkül, hogy a vizet sokszor megúj-tani kellessék. Ha netalán mégis, bármi okból, a viz zavarossá vagy épen büzhödtté kezdene lenni, azt azonnal egy lopóval ki-meríteni és új friss vízzel megtölteni siessünk. Ezen munka közben vizsgálgatva észre fog-juk venni, hogy vagy sok állathulla okozá a romlást, vagy valamely növény kihalt és rothadásnak indult; ezeket az aquariumból kiveszszük s ujjakkal pótoljuk.

Dr. Szmolay.

Vajda-Hunyad vára ügyében 10 pont.

1. Vajda-Hunyad vára (Erdélyben, Déva szomszédságában) a legpompásabb középkori vár a hazában, nemkülönbön az összes birodalomban; így ítélnék a bécsi *konzerzátor* urak is.

2. V. Hunyad vára nemcsak a művészt ér-dekl, hanem minden bugó hazafit is, mert ezen szent ereklye *édes hazánk aranykordra* emléke-zet vissza.

3. V. Hunyad várát (1446) Hunyadi János építette, utána Mátyás király, és 120 évre reá Bethlen Gábor öregbítette, de 12 év előtt a tűz-vész elpusztította s azóta nem akadt hathatós pártfogója.

4. Az említett 12 év alatt találkozott ugyan néhány bugó hazafi, ki Vajda-Hunyad fölépíté-se ügyében megfújta a tárogatót, sok rokon érzésű szívnek hírt juttat meg is pendültek, — de nem gyűr-között senki akár a vár fölépítéséhez, akár csak a fölépítés előmunkálataihoz.

5. Hufeland, a legügyesebb s *legemléke-sebb* orvosok egyike, azt írja, hogy: midőn fele-barátunk élte vagy halála körül forog a kérdés: akkor áldozzunk mindent föl, s ha kell, ugyne-vezett reputációnkat (jó nevünket) is, azaz: ne ügyeljünk arra, hogy mit szól a világ! Én Hufe-land nézetét osztom, s nem törődöm avval, ha a világ akár toladodónak, akár különcnek nevez, midőn a nagy Hunyadiak nagyszerű vára fölött törőfélnben lebeg a pálcza, ez okból:

6. Mint orvos kitelhető erőfeszítéssel meg-vizsgálván a várnak kóros állapotát, azon dia-gnosist (kórismét) alapítottam meg, hogy a vár *in agone* van, azaz: hogy haldokló — s a megmentés egyetlen egy eszmén sarkallik, s ez az, hogy a várat *lethargiába* kell mesterségesen juttatni, vagyis tetszalotti állapotba, melyből azt, mikor akarjuk (természetesen a méltán remélhető leg-felsőbb engedély mellett) ismét életbe, és pedig virító ép életbe juttathatjuk.

7. Mit most virágos nyelven adtam elő, az így hangzik magyarul: ha az ember a várat mér-nök által fölmeríti, a részleteket (ajtózatokat, disztvényeket stb.) lerajzolja, továbbá a vár mintáját valamely ügyes gépész által elkészített s végül a rézre s kőre metszett rajzokat némi, hi-ven s kimerítően magyarázó szöveggel ellátja s áruba bocsátja: akkor a várat a hálal ridég tor-kából, a tetszalótnak engesztelő kebelébe juttat-hatja.

8. Harmadfél év leforgása alatt szabad órái-mat ezen — egyéni felfogásom szerint szent — ügynek ajánlottam föl, és prózában szólva, 5000 forintot előlegeztem *édes hazámnak*, mit megte-vén: sikerült V. Hunyad vár fölépítésének *első lépése*, mert készen állanak a tervek a legaprólé-kosb részletekkel épen úgy, mint midőn a hős alapító a vár építéséhez fogott, *és teljes épéséig* *él azon eszme*, mely 1464, 1480 és 1620. körül ele-venítette meg a kies várra megszervült lomha kőtömeget, s míg a 15 negyedről táblára lenyo-mott rajzok s a 12 ivnyi szöveg két ezer példá-nyának csak egyetlenegyikét tartja fenn a Gond-viselés: addig mindig föl lehet V. Hunyad várát, habár addig össze is dőlné, régi nemes alakjában építeni.

9. Ki azon törődik, hogy miként lehetett 5000 forintot a v. hunyadi vár fölépítésének

csupán előmunkálataira elfecselelni: az tisztába jövend, ha megtudja, hogy 6 ízben kellett Vajda-Hunyadra rándulnom, és pedig 4-szer harmad magammal, 2-szer a billárd terjedelmű mintával — 100 nap ment épen az összes utazásra, 80 nap pedig a kettős diurnumokra — kellett továbbá hatszor Bécsben megfordulnom, mert hazai művészeink a kitűzött idő alatt nem valának képesek a 15 táblával elkészülni; végre a harc és a kolera dühe, meg a bécsi kömetés és a pozsonyi nyomdász (kimenthető) félreértései, szóval a fátum, 528 forintot tettek tönkre.

10. Ezeket előrebocsátván, bizalom- és tiszteltetjesen fordulok minden lelkes hazafihoz, különösen a t. cz. lelképásztorokhoz, a külön rendű tanárokhöz, jogtudósokhoz, takarékpénztári igazgatókhoz, mindennemű orvosokhoz, mérnökök, építész meg gyógyszerészekhez, a vagyonnal megadott föld- és házbirtokosokhoz, az emléktáblák létrehozásában oly példás áldozatkészséggel tündöklő tanuló ifjúsághoz, kegyeletes bizalommal járulók végtére a jónak és szépségnek előmozdításában oly kitűnő sikerrel buzgólkodó honlányokhoz, sziveskednének a beköszöntött téli ünnepek estéin kedves vendégeik vigadó körében néhány hatost gyűjteni az elpusztult v.-hunyadi vár főlépítése előmunkálatainak fedezésére, és ne terhelhetnének a begyűlendő összeget Pestre alóltatni beküldeni, ki is halálját következőleg iparkodandó leróni:

1 ftnyi küldeményért négy darab negyed-rét képpel (V.-Hunyad vára leghebbe rajzával, kettős színű könyomattal) szolgál, melyhez egy rövid magyarázó szöveg van a boríték bellapiain csatolva.

2—3 vagy 4 forintnyi küldeményért 2—3 vagy 4 példány járand az említett 4 képből.

5 forintért V.-Hunyadnak fenn említett 15 táblával el látott leírása fog megküldetni; a munka címe: V.-Hunyad vára 1452, 1681 és 1866.

Ha többen járulnak (mint ez a vendég-ség alkalmával gyűjtött összegek természetében fekszik) a küldeményhez: akkor a tisztelt beküldőkhöz szállított képeimet vagy képeskönyveimet, ki barát-ságos magán-kisírsolást utján juttathatja majd az illető nyertes kezéhez küldeményemet.

Nyomatékosan bátorodom még arra is felkérni a t. cz. beküldőket, hogy mind saját nevüket, mind pedig lakhelyük s a netalán legközelebbi postahelyük nevét jól olvasható betűkkel írják meg.

Az egy forintnál kevesebb küldeményért az összegnek megfelelő képek számával fogok szolgálni.

A borítékos négy kép 4000 példányban nyomtatik, egy ezer már készen áll a kiküldésre, — V.-Hunyad leírása pedig a 15 táblával január közepén lesz szétküldhető.

Pest, decz. 17-én. Arányi Lajos, magyar királyi egyetemi tanár, (Pest, kerepesi-ut, 69. sz.)

Barlanglakások a Gellérthege körül.

A természettudósok azt beszélik, hogy az emberek eleinte fák és kiálló sziklák alatt s barlangokban laktak; csak később vezette őket testi elpuhulás és lelki művelődés mesterséges lakók készítésére. Utazóktól azt halljuk, hogy Déli Oroszország kietlen vidékein, Örményország-hi-

deg fennsíkain, és az észak-amerikai jeges tenger szomorú mellékén az emberek ma is földbe vájt lakásokban: lebujokban élnek. Természetes következtetés ebből, hogy a barlangokat lakásra oly emberek használják, kiket vagy végtelen hátramaradottság, vagy a természet mostohasága ösztönöz erre. Tegyük hozzá még az elvetemült tanyaságot, és mondjuk rá, hogy: ugy van. De engedjük meg azt is, hogy a lakásai alkalmazott barlang mégis csak több a cigány ponyvájánál, a pásztor-ember nádkunyhójánál, a várostromló katonára földbe vájt odvánál, a szorultlégű nagyvárosi pinzelakásnál s ugy erkölcsi, mint egészségi tekintetben végtelenül felette áll annak az irtózatosságnak, melyben párisi és londoni szorgalmas munkások az éjet töltik.

A közép-Duna mentén nagy számmal találunk sziklaüregeket. Itt maga a természet nyitott efféle, ott az építéshez való kővek kiasott helye kínálkozik menhelyül, másutt e két tényező közreműködése folytán keletkezett az ingyen szállás. Sajátos hatást tesz az emberre ily földalatti falvak tetején járni, hol a hegyoldalból alacsony kémények nyulnak ki, és mesterséges, olykor művészi-leg nyaktörő utak vezetnek az alvilágba.

Különösen Promentorban számos ily földalatti üreg van, miket a Vas. Újság már régebben ismertetett, melyek közül egy, majdnem negyed óra járányira vezet a hegy gyomrába, s oly tágas hogy négy-lovas kocsit megfordulhat benne. E

szerűség, mint végszükség ösztönözt e választásra.

Főlöszleg mondanunk, hogy e barlanglakások közül kettő sem hasonlít egymáshoz. Változatosak, mint magasztos építészök: a természet. Az, a melyiket ezuttal képen bemutatunk, a Szent-Gellért hegy déli oldalán van és tisztességes lakhelyet képez épületekkel, kerítéssel, udvarral, fával az udvaron, és könnyen kielégíthető emberek nemcsak lakálynak találhatják, hanem még vonzerőt is fedezhetnek föl ama kettős kilátásban, mely a 700 láb magas szikláról, elől a dunamenti termékeny rónára s a promontorvidéki hegyekre, pár lépéssel oldalt pedig a Rákoson épült „ifjú óriásra” nyílik.

Egy jubilaris magyar szerkesztő.

Ha napjainkban oly roppant zajt ütnek némely lapok abból, hogy egy régi szerkesztő, ki husz évig távol volt a magyar irodalom tüzhelyétől, most újra kezébe veszi a szerkesztői tollat: akkor mi még több joggal kiálthatjuk el azon irodalmi buzgó napzámós nevét, a ki 25 évig egyhuzomban, még pedig ugyanazon egy lap mellett látja el a szerkesztői tisztet; kinek lapja, ha még oly kicsi, igénytelen lap is, de egymaga élte tel valamennyi magyar lap között a mindent felforgató forradalmi időket. A zuduló ár sem a

lapot, sem szerkesztőjét nem volt képes elso-dorni. S ha a lángbuzgalmu Rómer Flóris öröme buzdul egy-egy régi harang fölfedezésén: szabad legyen nekünk is a régi kollégát, szerkesztőt ezüst menyegzője napján — a mi nálunk oly ritkaság — egy ószinte kézzsorrítással nyilvánosan megbecsülnünk.

Balla bácsi huszonöt esztendő óta szerkeszti a „Debreczeni-Nagyváradi Értesítőt.” Egy negyedszázad óta mozog szerény körében; a hír észrevételül haladt el mellette, a dicsőség trombitái nem fújtak érdemben eget verő dithyrambokot, a hetek törénészei, tárczások, újdonságok reklámások és mindenféle ollások észre sem vették, sőt — a mi legcsodálatos — maga sem dicsekedett magával mély értelmű programokban, nagy lapokhoz mellélt előfizetési felhívásokban.

Huszonöt év alatt most bocsátotta ki az első előfizetési felhívást ünnepélyes hangulatban, elérzékenyült szívvel, — mert 1867. az 6 lapjának, — mely Debreczenben legelső volt, és Magyarországon ez idő szerinti legrégibb, — 25-ödik életébe, s a jubilaris szerkesztő érezte, hogy illendő dolog, a jóakarók szives pártfogását megköszönni, és hogy joga van, a közönséget a szerkesztői jutalom-évre figyelmeztetni.

Balla bácsi lapja nem „politikai, nagy, napi,” sem „ismeretterjesztő, képes,” — sem pedig „szép-irodalmi és társaséleti,” hanem szerény közvetítési vállalat termelő és fogyasztók között, egyszerű hirdetmények lapja, melynél munkatársak és előfizetők egyaránt fizetnek. Mindamellett is vannak érdemei. Már említett, hogy legelső lap volt Debreczenben, első és primitív lépés, de leg-alább lépés a művelődés felé a legnagyobb magyar városban, és Magyarországnak nemzetiségi szempontból legfontosabb vidékén. Összekötő kapocsul szolgált Debreczen, Nagyvárad és Bihar-megye között, s egyrésztől kifolyása, másrésztől előmozdítója volt e vidék forgalmának. Nevet-séges, vagy káros reklámoknak nem szolgált esz-

közül, kitűzött irányától végre csak annyiban tért el pár év óta, hogy előfizetőinek személtet olvasmányt is nyújtott, különösen buzgón igyekezett előmozdítani, s ha fenyegetve látta, egész szenvedélyességgel védte a debreczeni színészet ügyét.

Mert Balla bácsi nemcsak lapirodalmunkban, de színészetünkben is az uttörők közé tartozik, s mint ilyen is megérdemli a közméltánylatot.

Balla Károly 1803-ban született borsodmegyei Sály helységben. Édesapja ref. lelkész volt, s fiából is azt akart nevelni, de a 17 éves ifjában egy vándor színész-társaság jelenléte felébresztette azt a hajlamot, mely a tógát Egressyvel is letétet. Színész lett, s eleinte a komikumban, később mint ügyes s jó külsejű szírelmes, a közönség kedvence lón. 1827-ben nőt vett Molnár Katalin első rendű színésznőt, s együtt szerepeltek előbb Nagy Károlynál, ki most Debreczenben jó erőben él, aztán Czelezzint, majd Megyeri igazgatója alatt.

1828-ban igazgatótára lett Megyerivel, Hetényivel és Telepivel, s jeles színtársulatukkal több helyen szép sikert játszottak. Egy év múlva Balla magán ügyekben Pestre utazván, a király-utczai „arany hatvány” vendéglő teremében játszott Horváth színigazgatója alatt Jancsóval, Várhelyivel, Kántornéval. Majd Horváthék más városba vándorolván, (akkor minden magyar színész vándorolt) Ballát a pesti ugnevezett magyar polgárközönség megkérte, hogy télre színtársulatot rendezzen. Balla kivette a Belezna-kert teremt és kis társulatával egész őszön és télen át szellemi és anyagi tekintetben jó eredményt nyel működött. Minden pénteken a városi német színházban léptek fel, s ott is köztetséget arattak. E társulat tagjai voltak: Kántorné, Balláné, Anikó (később Lendvainé), ifj. Láng Lajosné, dr. Láng Ádám, ifj. Láng Lajos, Bartha, Lendvai, Jancsó Várhelyi és Fancsi, ki itt kezdte színi pályáját.

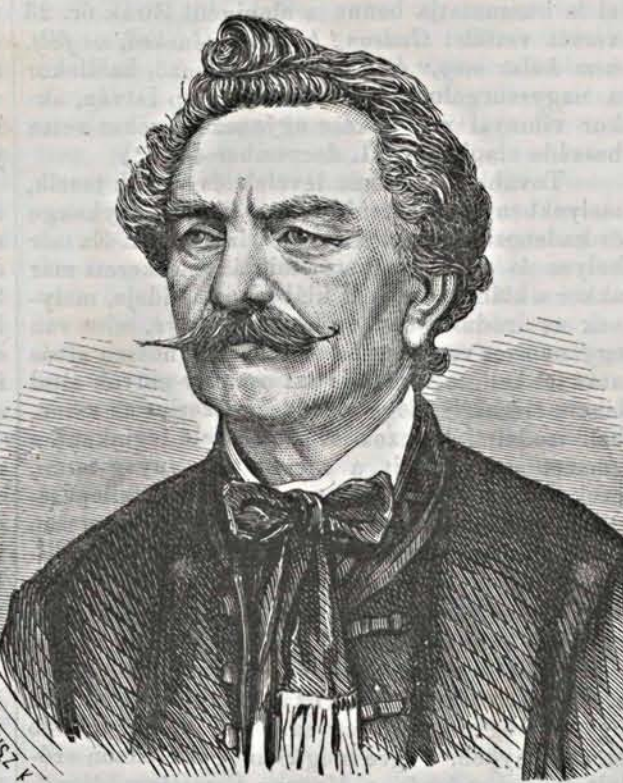
Azután 15 évig volt Balla Károly színigazgató, bejárta társulatával az ország nevezetesebb helyeit, s végre belátva, hogy jobb, ha a színészt hagyja ott idejében a pályát, mint ha a színészet hagyja el a színészt, nyugalomba lépett, s 1842-ben megalapította a „Debreczeni-Nagyváradi Értesítőt.”

Mellette nem egy vihar zúgott el, nem egy lap keletkezett Debreczenben, de Balla bácsi edzett szívvel s törhetlen színeszi kedéllyel fogadta a viharokat, kibőjtölte, mint mondani szokta, — a lapokat, egyen kívül mind, és boldog egyszerűségét csak is szeretett nevének és két szép leányának halála zavarta meg tartósan.

Ott lakik a Burgundia-utczán, csicsérgő kanári-madarak közt, saját csinos házában, melynek udvara more theatriali barlangokká, tájképpékké s tréfás jelenetekké van alakítva, ott repes öreg szíve, midőn a magyar színészet egy-egy mozzanatáról értesül, és csóválja fejét, ha a kor egyebekben nagyokat talál agnari, ott fogadja a régi pályatársakat s az újabb színészi nemzedék képviselőit, kik közül, Debreczenben megfordulván, egy sem mulasztja el őt meglátogatni, s ott szerkeszti az „Értesítőt”, melylyel egész lénye egy összeforrt, mintha édes gyermeke volna.

Negyvenhat éve, hogy Balla Károly a színészi pályára lépett, negyven éve, hogy első szí-

nulatát szervezte, és huszonöt, hogy a most legrégibb magyar lapot alapította, huszonkét évet töltött színpadon, huszonötöt szerkesztésben, — most jutalomjátékát adja. A legkedvesebb meglepetéseket ohajtjuk a hajlott koru, de még mindig munkás férfinak, ki szerényebb hatáskörben ugyan, de következetes kitartással egész életét a nemzeti nyelv művelésében töltötte.

Balla Károly.

Zala-Egerszeg.

A 97 □ mérföldnyi területű Zalavármegye egyik nagyobb megyéje Magyarországnak, ennek délnyugati sarkában. Nagyobb része hegyes-völgyes, de az alsó és közép vidékeken igen termékeny.

Legszébb tájéka nemcsak Zalának, hanem egész hazánknak is a Balaton melléke,

mezővárosa van, melyből 22 magyar, 5 horvát, 2 vend s 1 vegyes népességű.

Legelőnebb hely s legnagyobb jövővel bíró városa a megyének kétségkívül Nagy Kanizsa, mely mint a buda-trieszti s a sopron-kanizsai vasutvonal csomópontja, már eddig is nagy virágzásnak indult s Magyarországnak a tenger felé irányuló kereskedelmében évről évre fontosabb szerepre van hivatva.

Most azonban nem erről akarunk szólni, hanem Zalamegye mezővárosai közül a legnevezetesebbek egyikét, Zala-Egerszeget kívánjuk néhány szóval megismertetni.

Zala-Egerszeg Zalamegyének régi fővárosa, közigazgatási és törvénykezési székhelye. A Zala folyó és a Sopronból Kanizsára vivő vaspálya mellett, kies, termékeny vidéken fekszik. Budához 24 mérföldnyi távolságra esik. Hajdan kőfallal kerített, erődített hely volt ez is, s a török háborúkban Egerszegnek is jutott egy-egy szerep.

Lakosai tiszta magyarok s kevés protestáns és zsidó családok kivéve, csaknem mind rom.-katholikuskok. Mintegy 6000 lélekre megy az összes lakosok száma, kik között a gazdasággal foglalkozók mellett a kézművesek száma is igen nagy. A városnak 9 országos vására van évenként, melyek azelőtt különösen a szarvasmarkára és lóra nézve igen élénkek és jelentékenyek voltak.

A mi Egerszegnek mindinkább városias színt és jellemet ad, az köztintézetének folytonos emelkedésében és szaporodásában jelentkezik. Nemcsak hogy a város rendes postahivattal, jó vendégfogadással s két gyógyszer-tárral bir, a mi a civilizatio legelső lépései közé tartozik, — hanem a társadalmi élet is szükségét éri itt egy állandó központnak, melyet az egerszegiek egy jól rendezett kaszinóban bírnak; a humanistikus intézetek sorát pedig már megnyitották egy czélszerűen felszerelt kórház felállítását által. Itt van továbbá a zalamegyei gazdasági egylet is, mely gyakran gyűjti össze hasznos eszmecserére a megye értelmes gazdait.

Zala-Egerszeg legszebb része a tágas főtér, melynek fő ékességét teszi a nagy vármegyeháza s a szép izlésű kath. templom kettős tornyával.

E tér egy részét ábrázolja fénykép után készült, itt közzelt képünk.

A Mondolat-pör.

(Irodalomtörténeti tanulmány.)

A sokaktól semmisnek, vagy legalább merő parányinak tartott magyar irodalomnak is vannak megkapó pontjai, vannak történetében oly momentumok, melyek odaállíthatók a külföld nagy nemzeteinek nagy irodalmi jelenléte közé, minők hogy többet ne említsék: Himfy szerelmei, Zalan futása, Abafi, Toldi vagy az Ember tragédiájának fényes

Zala-Egerszeg főtere. — (Fénykép után)

helyen a nagyobb hegyek mellett, egymást felváltva gyönyörű erdők és szőlőhegyek, pompás mulatóházak, a tetőket koronázó régi omladozott várak, jól mivelte szántóföldek és sűrűen elhíntett csinos faluk gyönyörködtek a szemet. A Dráva, Mura, Zala és Eger folyókön kívül számtalan kisebb hegyi patak öntözi e megye földét s nagy részét a fejedelmi Balaton tava mossa.

A szép Zalamegyének két rendezett tanácsu városán (Nagy-Kanizsán és Csáktornyan) kívül 80

feltűnt, de viszont ezek mellett vannak esetek pontjai is, melyek csak tanulságul s nem egyszerű mintául is szolgálhatnak az utókor számára. Ilyenek egyebek közt a XVI dik század keserű irodalmi harcrai, melyek a reformátusok és az unitáriusok közt folytak le, a XVII-dik században a r. kath. egyház főbbjeinek tusája a protestáns tudókkal, kiknek polemiai művei ma már könyvtárt alkothatnak, végre ilyen volt — minden egyebet mellőzve — a tárgyul felvett

Mondolatpör. Szomorúan tűnik ki a szenvedély ezen műveiből az önféltés, mely gyűlöletgéggé fajult, a kövel és sárral dobálás, melyet a helyett, hogy az irodalomhoz édesgette volna a nemzetet, még inkább elriasztotta azt, noha tagadhatlan, hogy mindezek némi ingerrel is bírtak a figyelmet maguk — tehát más irodalmi művek — iránt is felébresztették.

A Mondolatpör indoka a mult század végén nagy buzgalommal megkezdett nyelvreformációban keresendő. Megindította ezt néhány lelkes irodalmi férfi, mint Dugonics András, Barczafalvi Szabó Dávid, Szacsvai Sándor, Molnár János, Márton István stb., noha kevés sikerrel; de már Kazinczy — szabadsága visszanyerése után — egész erejével oda munkált, hogy a nyelv-építést előbbre vigye, hogy a „szép“ nyelvet megalkossa. E végre eleintén leveleiben a szóval majd gyakorlatilag — kiadott művei által — igyekezett hatni, azonban kevés idő múlva a jó törekvések elé gátak gördítettek. 1806-ban megjelent már egy *Busongó Amor* cz. gúnyirat, de mely, mondhatjuk, hatástalanul enyészett el, azonban jött ennél egy erősebb ellen, mely — bár rövid időre, de mégis — idézett elő bizonyos élénkséget az irodalomban, annyira, hogy még német lapok hasábjaira is átfolyt az igazalom, és nevét, habár rossz oldalról is, maradandóvá tette az irodalom történetében. Ez volt a nagyhírű „Mondolat.“

Teljes czíme imez: *Mondolat. Sok bővítéssel, és egy kiegészítéssel új szótárral együtt. Angyalbörbe kötet, egy Tünet-forint. Dicsalomal (Veszprém), 1813. 12r. XIV + 102 + IV. U. Ajánlja van Zafyrczenczinek, mely a célpontul vett Kazinczy Ferencz névtüblől van átalakítva, valamint a czimkép is öt teszi gúnytárggyá. Meg van támadva benne utjait, de nem egyedül ő, hanem Berzeanyi is merész költői képei és hasonló „neológiák“ jart. A szoros értelemben vett Mondolat kevés helyet foglal el, s csak 19—46 lapig tart, de hozzá van csatolva egy 57 lapra terjedő szótár, mely az újon új szavakból annyit közöl, hogy a későbbi közhasználatba jutottak is felülhaladják a 160-at.*

Eredeti szerzője a mű magvának, a sajátképeni „Mondolat“-nak *Szentgyörgyi József* professzor volt Debrecezenből, kinek 1809-ben megírt munkája kéziratban forgott az „ősiadik“ között; s így eljutott Dunántúlra is, hol ez időben a nyelvújító ellenének egész táborát volt, részint Keszthelyen Fesztöth György körében, részint Veszprém-ben, hol Somogyi Gedeon, Théri Takács József és Ruszek József alakítottak kört.

Utóbbi körbe is eljutván a kézirat, nagyon természetesen pártfogókra talált s rövid idő múlva előfizetés útján a fennebbi czim alatt meg is jelent az írók megnevezése nélkül. Mozgalom támadt erre a nemzet összes írói között s csakhamar bírálat s illetleg cizafolata is megjelent a lipcei *Allgemeine Literatur-Zeitung* 1814-dik évi folyamán, melynek írója már tudta s noha nem akarta, mégis feledezte az író kiletét, „egy reformált pap fia“ szavakkal.

Kazinczy volt leginkább a Mondolat által sértve, sőt pelengérré állítva, mindazáltal ő — épen a röpirat durvaságáért — nem méltatta azt feleletre, de helyette fellépett két tanítványa, Kölcsey Ferencz és Szemere Pál, s megírták a hasonlóképp elhíresült *Feleletet a Mondolatra néhai Bohógyi Gedeon urnak. Pest, 1815. 12r.* Erre, mit ennek létrejöttére Kölcsey ír Helmezyhez június 23-án, 1814-ben, eképe: „Palim (Szemere Pál) elment innen hazul s magamban vagyok. *Unalom* és reflexio gondolatokat hoztak fejembe, melyek talán különben nem fogtak volna jöni, s ezek miatt némely könyvekre van szükségem“ stb. és kéri a Mondolatot, Perencsényi munkáit, Wandzát, Kovács példabeszédes könyvét stb. Ekkor (1814) lön tehát megírva a *Felelet*, mitegyébirant maga Kölcsey is bizonyít Kállay Ferenczhez írt leveleiben: „Egy bohó könyv, *Felelet a Mondolatra* jött ki nevem alatt Szemerétől és tölem...“; ez a bohóság tavaly Pécelzen készült.“

E munkában már nem az irodalom hangja van használva, a legkeserűbb guny, szatira és vérgésztő kemény szavak, hol azellenfél Somogyi Gedeon nem mint író, nem mint a Mondolat kiadója, hanem mint ember, mint Veszprém megye levéltárának registrátora van a szégyenpadra állítva; nemcsak, hanem még azon felekezett is, melyhez Somogyi Gedeon, de ép úgy Kazinczy, Kölcsey és Szemere is tartoztak, sértő szavakkal

illetik. Ez kétségkívül védhetlen és semmi egyébnek nem tulajdonítható, mint Kölcsey és Szemere ifjúi hevesessége.

A Felelet előszavában Bohógyi — Somogyi — Gedeonnak rövid életrajzát adja Kölcsey és adatai csaknem biztosak és teljesekek, melyeket bizonyosan szemérem szolgáltatott neki, miután épen Somogyi Gedeonnal tanult Pápin és így azokat közvetlen tudomásából nyújthatta. Bohógyit már el is bucsuztatja benne s alapigéül Birák 6r. 23 versét vették: *Gedeon! békességed ténked, ne félt, nem halasz meg,*“ és a mi igen jellemző, halálakor a nagyszorgalmu és tudományu Pap István, akkor vilonyi ref. lelkész ugyanezen igéket vette beszéde alapjául 1821. december 4-én.*

További tartalmát levelek és versek teszik, melyekben a debreceni grammatika, az egyhangu és kadenciás verselők is szatirizáltaknak. Ez már helyes és megengedhető, miután előkezett már akkor a kiabrandulás és kiabrandítás ideje, melynek az irodalomban egy új helye, mint van egy nemzet vagy egyén életében. A hosszú alvást után fel kellett ébredni s azt csak ily művek által lehet elérni. S meggyőződésem szerint az e körbe irodalmi harcok segítették elő leginkább a nemzet mozgalmait a szellem és anyag terén, ezek voltak némely a nagy Széchenyi fellépésének is indító okai, noha őt más okok, nevezetesen a külföld ismerete és atjának hazaszeretete, állították leginkább a küzdőterre.

A Felelet nem hagyottát Győzöknél s a polémia leginkább a Tudományos Gyűjtemény hasábjain lett folytatva, noha már kevesebb ingerültséggel és több illemmel. Ottan-ottan felcsillamott ugyan még a gyűlölet szikrája, de már inkább elhaló fényben. Végre még Somogyi Gedeon szólt fel „*Értekezés a Magyar Verselés módjáról, és fordításokról. Tit. Petronius nevezetesebb Verseinek... Próbafordításával együtt.* (Veszprém, 1819) című műve előszavában közölte, „Válaszban a Mondolatra felelőkhez és Recensensekhez“ (VII—XXII. l.) s igyekezett mindent visszautasítani, mi szándéka helytelenségét mutatná, több érdekes adatot is sorolt elő, de már nem azzal a szenvedélyességgel melylyel a felelet íratott, bár azon sem csudálkozhatnánk Kölcsey s Szemere előzményei után.

E küzdelem Kölcseynek egy időre sok kellemetlenséget okozott; most az antieologus párt előtt, mely pedig ekkor még tulnyomó volt, elvesztette azon népszerűségét, melyet költeményei s személye már előbbi időben — jelesen 1812-ben — szerzett neki, mihez még szigorú kritikái is járulván 1817-ben, csaknem megvetésben részesítették, de lassanként minden zaj lecsillapult s a közönség újra megkezdte az „olvadó keblű költőt.“ Szemerére nem volt hatása, mert neve nem jön elő a feleletben, Kazinczy pedig nemes lélekkel tűrte a bántalmakat, végre Somogyi vette a legkeserűbb poharat, de leginkább már csak a történetet ítélszéké előtt.

Vázolunk lehető röviden e tollharczot s azon tudatra jöttünk belőle, hogy bár kíváncsabb lett volna szép módon elintézni s nem a személyesítés terén megvívni a csatát, de ez szükséges volt, mivel kiforrván magát így az ifjú irodalom: azontul ez úgy a tudományos vitaközlés földjére lett áttéve s a nyelvészeti vizsgálódás szakszerűen üzetett. Ez haszna egyrésztől. De másrészt meg a szójutók bátorsága is megingatva lön, mire immár égető szükség is volt, mert szóképzeisek nagy része tulhajtott volt, mert némelyek az értetlenségig rossz szavakat alkottak, mi által csak anyelv vesztette rugékonyságát, erejét. Mert azon kor írói vajmi kevés számot tettek, s azoknak is nagyrésze csak dilettans, hogy egy mondjam, műkedvelő volt és ha a csekély számú író elfogadta a rossz szavakat, az irodalom fogadta el. Ma már nem jöhet elő ily körülmény; gyárthat bárki ezer meg ezer új szót, ha nem a szóképzésre és analógiára alapítja: senki nem hallgat rá. Hisz csak közel napjainkban is boldogult Jósika Miklós mennyi új szavát hozott létre, de mily aránytalan sokat csak egyedül ő használt. Oka a nyelvészet terén való dilettantizmusa és ennélfogva a szükséges elvek elhanyagolása s illetőleg nem tudása.

Mielőtt ezekinként bevezetnők, szabadjon egy kis történeti közértesítést a kijavításra, melyek egy kézikönyveinkben, mint másutt e pörre vonatkozólag találhatók. A mi az *Ujabbkori Ism. Tárban s a lapok 1864. évi folyamán* Fábán Gábor életrajza folytán a *Mondolatok* czimet il-

leti: ez a főebbi betűhív közlés által helyre van igazítva. Azon állítás, mely Danielliknél (Magyar írók. II: 274) olvasható, hogy t. i. a Mondolatot Ruszek József „írta s adta ki“ — teljesen tarthatlan. Annnyit megengedhetünk, hogy Ruszek, mint veszprémi hittanár és a szóujításnak ősmert ellene — összeköttetésénél fogva — befolyhatott a kiadásnál, de hogy ő nem írta: az világos Somogyi „Válasz“-ából, melyben — sajátképeni Szent-györgyiféle Mondolatot kivéve — az egészről mint önmunkájáról nyilatkozik. Pedig 1819-ben még Ruszek életben volt († 1851.) és így valótlán nem írhattott volna, noha annak halála esetén sem lett volna arra feljogosítva.

Hogy végre a „Felelet“ teljesen Kölcsey munkája volna — mely véleményét tudomásom szerint Környei (Magy. irod. tört. vázl. 152.) Jámor Pál (Magy. irod. tört. II: 220.) és Imre Sándor (Magy. irod. és nyelv története 254.) hangoztatnak — ezt megdöntik a magától Kölcseytől idézett sorok t. i.: „Egy bohó könyv, Felelet a Mondolatra jött ki nevem alatt Szemerétől és tölem.“

Ennyit szükségesnek hittem ez érdekes irodalmi pör történetéből kiemelni, úgy vélekedvén egyoldalról, hogy lesznek e lapok olvasói közt olyanok, kik előtt a Mondolat pusztán nevével ismeretes, de másrészt meg felbátorított erre az, hogy még tudomra önálló ismertetése sehol nem jelent meg.

Eötvös Lajos.

Miben áll és mitől függ a fővés?

Ha valamely folyadék a levegővel érintkezésben van, tömege mindinkább és inkább fogy, és rövidebb vagy hosszabb idő múlva teljesen elenyészik. A víz, mely eső után befedi a földet, nem áll ellen a száraz szél fúvásának és a napugár behatásának, hanem elenyészik a föld színéről, és pedig nemcsak azért, mivel a földbe beszívó, hanem azért is, mivel a levegőben elpárolog vagy elgőzöl.

Az elgőzölés hamarabb történik, ha a vizet csészébe tevén, tűz felett főzzük. Rövid idő alatt minden víz el van tűnve, és mégsem az edény által nyeletett el, hanem a levegőben oszlott szét, elgőzölt. Az előbbeni tűnőmenyt *önkénés*, az utóbbit *mesterséges elgőzölésnek* nevezzük.

Az önkenés és mesterséges elpárologás közt mégis jelentékeny különbség létezik. Ha egy vizet telt kis csészét a szabad levegőre teszünk, kétségkívül észreveszünk, hogy a folyadék idővel fogy, végre egészen elenyészik, de tovább semmit sem látunk, és bármennyire fölfigyverezünk is szemünket, mégis a mennyiség fogyatkozásán kívül semmit sem vennék észre. Másként van a dolog, ha a vizet melegítjük, hozzá folytonosan meleget vezetünk. Ezen munkálat mindennap, minden házban történik, és mi a feltűnő, a nélkül, hogy valakinek észébe jutna a tűnőmeny alapokát vizsgálni és megfejtetni. A dolog mindennapi és nagyon közönséges, de azért nagyon fontos. Sokat tanulhatnánk belőle, ha nem sajnálnók a fáradságot, hogy megértsek.

Hogy minden jelenséget pontosan megvizsgálhassunk, válaszszunk egy üvegedényt; ennek átlátszóága megengedi, hogy a természet titkait meglessük. Ha egy vízzel telt főző-palackot, milyent a vegyészek gyakran használnak, szeszlámpa fölé helyezünk, nemcsak sajátságos mozgást veszünk észre tartalmában. Áramlásokat látunk a vízben le- és feljárni; a megmelegedett víz a felszínre emelkedik, mivel kiterjedvén, könnyebbé válik, a hidegebb pedig a fenékre süllyed, és ez mindaddig tart, míg nem az egész egyforma melegségre nyer. Egyszermind az edény falai számtalan apró hólyagocskákkal rakodnak meg, melyek némi idő múlva a vizet átfelemelkednek és azt kissé megzavarják; ez levegő, mely a meleg által kikapit a vízből, a viznek egyik vegyülete, mely ezt alkalmassá teszi az állatok és növények táplálására és az ivóviznek az ő kellemességét kölcsönzi. Idővel azonban megváltozik ezen hólyagok természete. Látjuk, hogy azok megint eltűnnek, mielőtt magasabban felemelkednek. Ezen hólyagok vízgőzből, legálakul vízből állanak, melyek a kevésbé meleg víz felső rétegeiben megint megcsűrűnek. Az ezen hólyagokban foglalt gőz még nem bír azon erővel, hogy az őt minden oldalról környező vírzecskéket nyomását legyőzze. A gyorsan egymástól felemelkedő hólyagok elenyészésénél, az elpattanás által, zaj támad, s ekkor mondjuk, hogy a víz énekel. Ez jelenti, hogy a fővés közel van, és en-

nek beálltával megszűnik a kellemes zene. Most a hólyagok akadálytalanul emelkednek fel a felszínre és elterjednek a levegőben, mivel a víz most gáz-alakot öltött magára.

A különbség tehát a gőzképződés két faja között az, hogy az önkenés elgőzölésnél a gőz csak a folyadék felületéből fejlődik, fővénél ellenben a tömeg belsejéből is. Az első esetben a gőz nem bír elég erővel, hogy az őt minden oldalról környező vírzecskéket nyomását legyőzze, ez gátolja a hólyagok támadását a folyadék belsejében. Azon erő, melylyel a gőz a nyomásnak ellene működik és azt végre legyőzi, a gőz feszerejének nevezük. Erről itt csak annyit jegyzünk meg, hogy ezen feszere a hőmérsékkel nő, és a melegségnek folytonosan tartó hozzávezetésével végre annyira fokozódik, hogy a gőzök a rajtok fekvő víz nyomását legyőzik, és akadálytalanul emelkednek a felszínre.

Mint hogy a víz felületére a levegő nehézsége befolyást gyakorol, és minthogy ezen nehézség nem mindig és nem mindenütt egyenlő, mint ezt a légsúlymérő tanúsítja: önként következik, hogy ugyanazon folyadék, például a víz nyomása sem lehet mindig és mindenütt egyforma a benne képződő gőzök. Ebből következik továbbá, hogy a fővő víz hőmérséke is különböző lehet, minthogy a felfőveshez nem kívánatik egyeb, mint csak az, hogy a képződő gőzök a rajtok fekvő vírzecskéket átörjének, tehát azok nyomását legyőzzék. A fővés tehát nem más, mint a folyadékban képződő gőzök felemelkedése a felszínre, és mielőtt ezen gőzök elég erővel bírnak arra, hogy a rajtok levő nyomást legyőzzék, azonnal beáll a fővés. A fővő víz melege tehát a légsúlymérő alacsony állásánál csekélyebb, magasabb állásánál pedig nagyobb. A légsúlymérővel tett vizsgálatok azt bizonyítják, hogy a levegő nyomása alacsony fekvésű helyeken, a tenger felületén oly különbözőségeket tanúsít, melyek a hiányosozlop egész magasságának egy tízed része között ingadoznak, és ezen különbözőségeket által a víz forrponcja 2°/ fokkal változik. Tehát néha előfordulhat az az eset, hogy a házi asszony az étel keménységét és készületlenségét a főzőlelek vagy hus rozsz minőségének tulajdonítja, holott egy pillantás a légsúlymérőre felvilágosíthatná, hogy a víz nem vehette magába azon meleget, mely megkívánatik, hogy a főzőlelek és hus puhává tegye, mivel a légnyomása csekély, s ennélfogva a víz csekélyebb hőmérséknel felő, mint máskor, midőn a légnyomás nagyobb.

Azon körülmény, miszerint a víz hőmérsékének forrponcja a levegő nyomásától függ, több dolgokat magyaráz meg, melyek az avatatlank előtt nagyon feltűnőnek látszanak. Ha egy hőmérőt fővő vízben tartunk, azt vesszük észre, hogy ennek hőmérséke nem változik, bármédig folytassuk is a műtétet, pedig látjuk, hogy folytonosan meleg vezetetik a vízhez. A meleg épen úgy, mint előbb, egyesül a vízzel, melyet 100 Cels. fokig melegít, és most mindamellett legkisebbet sem nő a hőmérsék, ha még oly nagy tűzet rakunk is alája. A meleg tehát eltűnik a vízben, érezhetlenné lesz a hőmérőre. De hol marad? El nem vesz semmi esetre, hanem gőzképzésre használta. Hogy ezen sajátságos dolog iránt tisztábbá jöttünk, nem régideje. Először Amontón vette észre 1702-ben, melyet aztán 60 évvel később Black, skót természetűdós magyarázott meg. Minthogy ezen meleg eszközeinkre érezhetlenné válik, nem vehetjük észre, *kötöttnek* vagy *lappangónak* nevezzük. Itt csak annyit jegyzünk meg róla, hogy bár eszközeinkre érezhetlenné lesz, azért még sem vesz el, hanem a gőzben valóban megvan, mit kísérlet által ki lehet mutatni.

A közönyösség, melyet mindezek daczára a mindennapi életben a tudomány tanításai iránt még mindig tanusítunk, a legérzékenyebben bünteti magát. Ennek megmutatására nem találhatunk könnyen világosabb példát, mint a melyről itt szólnunk. Ki konyháinkra csak egy futó pillantást vet, a legnagyobbszériu tékozlásokat veszi azokban észre, melyeknek alapja épen azon fizikai feltételek nem tudásában rejlik, melyeken a víz főzése alapozik. A tűzelőanyagok tékozlása minden háttér felülmul; még a legjobb szerkesztés ugynevezett takaréktűzhelyeknél is csak 20—25% hasznat érünk el a tűzöl anyagokban, és így 3, sőt 4 rész tűzelőanyagot teljesen hasznaltalanul égetünk el. Husz ól fából tehát 4—5 ölnék vesszük hasznát, a többi hasznaltalanul ég el. Oly helyeken pedig, hol nyílt tűzhelyeken főznek, t. i. egy lapos kőre teszik a tűzet, és amellé tolják a fazekat, joggal mondhatjuk, hogy egy lépéssel encenek előbb, mint a vad népek. Az itt elért ha-

szon csak 5%-tet teszen, tehát 20 rész fából 19 rész hasznaltalanul ég el. Még feltűnőbb a pazarlás egyes munkálatoknál, hol tárgyakat melegítenek meg, mint például a téglázóvas melegítésénél történik. Itt a tűzelőanyagokból — hihetetlen, de mégis igaz — csak 1% fordítatik hasznra, tehát 100 tűzelőanyagból 99 rész hasznaltalanul ég el.

Valóban bámulnunk kell, midőn látjuk, mily sok tűzelőanyag fecséreltetik el, csupán azon czélból, hogy magában véve nyomorult hatást előidézzék, mi néhány pint viz felfőzéséből áll. Számtalan nemzedék él azon előítélet örökösdött át, hogy „sok sokat is művel.“ Ezen nézet azonban igen nagy hiba, melyet drágán fizetünk meg. Kétségtelen ugyan, hogy erős tűzzel — a mennyiben rövidebb idő alatt nagyobb mennyiségű meleget vezetünk a folyadéktömeghez, — hamarabb előidézzetik a fővés és ezáltal a gőzképződés is meggyorsíthatik: de az utóbbi épen nem azon feladat, melyet a konyhán meg kell oldani. Itt csak a fővés forog fenn, vagyis az, hogy a viznek a legnagyobb hőmérsékét adjuk meg, melyet az a fenforgó körülmények között felvenni képes. Ha a fővés beállott, rakhatunk bármekkora tűzet a fazék alá, azért tartalmának hőmérséke semmivel sem lesz melegebb, mivel a forrponton tul minden meleg csak gőzképzésre fordítatik, minnek eszközlése itt épen nem feladat. Sőt ellenkezőleg ezen körülmény igen gyakran hátrányosan hat, mivel a víz nagyon gyorsan elgőzöl és ha jól nem vigyáznak, könnyen megéghet és megromolhatik az étel. — Ha egyszer beállott a fővés, a tűzet tetemesen megkisebbithejtük, mint-hogy mostantól fogva minden meleg csak gőzképzésre fordítatik és erre nagyon mérsékelt tűz elegendő. Ha tekintetbe vennők ezen körülményt, és meg akaránk válni az örökös előítélettől, a legközelebbi következmény az lenne, hogy jelentékeny mennyiségű tűzelőanyagot takarítanánk meg. A mondottak igazságáról minden házi asszony meggyőződést szerezhet magának egy hőmérő által. Ezen eszköz megmutatná neki, hogy azon leves, mely épen csak fő, épen oly meleg, mint az, mely roppant tűz felett erősen buzog, és nagy gőzfelhőket bocsát fel. Némi figyelem mellett, egy óra segélyével kiderülne az is, hogy a főzőlelek és hus az utóbbi esetben épen annyi időt kíván a megfőzésre, mint az előbbiben; hogy tehát a nagy tűzzel semmivel sem megyünk többre, mint a mérsékelttel.

Egy másik bűne a konyhának, mely hasonlóképen hasznaltalanul emészti a tűzelőanyagot, a főzőedényekben levő koromlerakódások, melyek ezenkívül a tisztaság érzékét is sértik. Ezen lerakódások a tűzelőkészületek hiányos szerkesztésének következményei, mivel a korom nem egyéb, mint el nem égett szén, finomul szétoszlott állapotban. Mint rozsz vezet, gátolja a meleg egyesülését a vízzel, mely ilyen edényben sokkal későbbre fő fel, mint a fényesben és tisztában.

A forrponctól a légnyomástól függése azt eszközli továbbá, hogy a fővő víz hőmérséke nem ugyanaz a föld minden helyén. Tudjuk, hogy minél inkább eltávozunk a föld színétől, minél magasabbra hágunk a hegyeken, annál inkább kisebbedik a levegő nyomása. Nagyon magas hegyek megmászásánál, valamint a légjámban felereszkedésnél nagyon érezhetővé válik testünkre ezen körülmény, mint ezt a tett kísérletek bebizonyították. Ugyanezen kísérletek azt is bizonyítják, hogy a fővő víz a magasban távolról sem oly meleg, mint a tengerparton, vagy az alantfekvésű helyeken. Az első észleletek általános csudálkozást ébresztettek, holott most a feltűnő tényt nagyon természetesen találjuk. *Saurauze* Európa legmagasabb hegye, a Montblanc megmászásánál úgy tapasztalta, hogy ezen hegy legmagasabb csúcsán a víz már 84 C. fokú melegen fő, tehát 16 fokkal csekélyebbnél, mint a sík felületén.

Habár jelentékeny magasságokban jóval csekélyebb hőmérséknel fő is a víz, mint itt alant, ebből még sem következtethetjük azt, hogy ott könnyebb volna felfőzni a vizet, mint itt; ellenkezőleg, ott sokkal nehezebb, mivel minél felebb megyünk, annál ritkábbá válik a levegő. E miatt nehezebb a tűzet jól égő állapotban tartani; az előző ugyanígy vegyi processzus, az éleny egyesülése a fa alkotászeivel. Minden vegyi egyesülések, bizonyos, változatlan súlyarányban történnek, miből következik, hogy a magasban sokkal több levegőt kell a tűzhöz vezetnünk, ha azt akarjuk, hogy egyforma élénkséggel égjen. Továbbá nagy baj az, hogy itt a fővő víz alacsonyabb hőmérséke mellett sokkal több időt kívánatik, hogy a hus és más ételek megfőjenek. Azon tudósításban, melyet *Bisel* atya, a szerencsétlen uta-

zók iránt jótékonyágáról ismeretes szent bernárdhegyi zárda főnöke, 1819-ben a sveiczi tudós társasághoz tett, azt találjuk, hogy itt, Európa legmagasabb lakott helyén (7476 láb magasságban) a víz már 92 fokú melegen fő, minél fogva a hus csak 5 óráig tartó folytonos fővés után puhul meg. A fa ritkasága mellett, mely nagy fáradsággal alulról szállítatik fel a nagy magasságra, igen alkalmatlan körülmény.

Bardocz Lajos.

Egy öreg ur meséi.

Egy vidéki tudósítónktól, a mai idők jellemzésül szolgáló következő sorokat veszünk:

„... A szerkesztő ur engedelmével — így szól a levél — közleni akarok pár mesét azok közül, melyeket minap egy ősz apától hallottam, ki a hosszú téli esték unalmát hegedűszó nélkül tanulságos mesék elbeszélése által rövidebbre tette és fűszerezte. — Volt egyszer egy nagy ur, gazdag birtokai milliókra becsültek, tekintélye magasan állott. De ezen nagy ur még nagyobbak és gazdagabbnak gondolta magát, mint a milyen volt. Sokkal többet költött, mint bevett. Rövid idő alatt alkalmatlankodó hitelezők sokaságtól látta magát körülveve. Folyamodott egy ismeretes egyenhez: mentené oly ézen alkalmatlankodó csoporttól. Megmentem, válaszolá ez, de változtassa meg háztartását s elégedjék meg oly budgettel, a minőt jóveldelem a törlesztéseken felül megengednek. „Ezt nem tehetem“ mondá a nagy ur. — Gazdálkodjék tehát, válaszolá N. szokott módja szerint, míg majd beadja a kulcsot. S ime a nagy ur gazdálkodik, a nélkül, hogy a jóvendőt tekintetbe venné. — Volt egy másik ur, hatalmas befolyásos családának utóda, kit az ég virágzó számos ivadékkal áldott meg. De az apa nem vette számításba, hogy 1849. utáni időben élünk. Urának nevelte gyermekeit. Vagyis más szóval, gyermekei felnővén, nem tudtak egyebet, mint a kész bőli vagyon jóvedelmét pipaszó mellett vígan elkölteni. Agarak és kopók, paripák és vig cimborák rövid időn elfogyasztották nemcsak a jóvedelmét, de a birtokot is. Meghalt az apa s gyermekei a hosszú farsang után még hosszabb bójtra kerültek. — De ezen mesének van egy másik oldala is. — Köznépünk és iparosaink munkáságuk után vagyoniilag szemlőmatást emelkednek. Van rá példa, hogy tagorítás alkalmával egész községek megváltják háztartóját s mint szabad községek boldogulnak. — Így volt ez mindig s így lesz ezután is. A munka és ügyesség áldást hoz a fűradózóra; holott az, a ki vagy nem képezte ki magát egy bizonyos pályára, vagy telenségben éli le napjait, anyagi tekintetben folyvást hanyatlak.

Pál apostol életéből pedig ily tanulságos történetet beszélt gyermekeinek az öreg ur az Apostoli Cselekedetek nyomán. — Az isteni igének ezen buzgó és rettenthetlen hirdetőjét ezen buzgóság miatt elfogták és a törvényhatóság elébe állították. Mint római polgár Rómában kívánt kihallgattatni s a császárra hivatkozott. „Jól van“ mondá a bíró: „de hogy meg ne szőjél, katonai fedezet alatt foglak oda küldeni.“ Rendeltek egy katonát, hogy ennek lábát a nagy apostol lábával egy bilincsbe szorítsák. „Ne tegyék ezt“ mondá Pál apostol: ezavamat adom, hogy ezen katonai kíséretében Rómában a hatóságnál bejelentem magamat. „A rendeletet végre kell hajtani;“ lön a válasz. Így tehát összebilincselve indultak Rómába. Történt pedig, hogy utójokban két rabló közelgetett feljőük. „Szőjünk meg a gonosztevők elől“ mond a katoná. „Hogy szőkhettünk“ kérdé aszentféru, holott a bilincs miatt aliglephetünk? — S előjöttek a rablók s kényők kedvük szerint hozzá fogtak a rabláshoz. „Alljunk ellent a gonosztevőknek“ mondá parancsoló hangon a katoná. „Magam is megküzdeném a két utonállóval“ válaszolá az edzett testű apostol, ha hozzád nem volnék bilincselve; de így nem gondolhatni ellenállásra. — S a gonosztevők nemcsak megfosztották utasainkat élelmi szerőktől és mindenőktől, hanem durva ütlegekkel is bántalmazták őket. Ekkor nagyon keserű felánzorogva, nemcsak magáról, hanem kiserőjéről is kelle gondoskodnia az apostolnak, hogy utójokban meg ne haljanak, hanem rendezetéseik helyére, Rómába, eljuthassanak. S ez egyedül Pál apostolnak mély belátása, kiterjedt ismeretése és fáradhatlan buzgalma következtében sikerülhetett.

Miután ily és hasonló tartalmu mesék elbeszélése és hallgatása közt a hosszú téli estének

* Kölcsey Mind. Munkái. Pest, 1861. VIII: 165. l.

** E levél kelt októbr. 7. 1815. Id. L. 128. l.

* Czíme halotti beszédének: „Az Élet történeteire s jóvendő állapotjára nézve magával békességre lépett Tudós.“ stb. Veszprém-ben, 1822. 8r. 42. lap.

nagy része elmult s gyermekei egymás után nyugodni mentek, oda szálltak vágyaik, reményeink, a hova most minden magyar kebel sovároga pillant. Tudta a jó öreg, hogy én pessimista világnézettel fogva mitem várak a pesti országgyűléstől. Vigasztaló szavakat beszélt. „Igazad van!” mondá: „hogy 17 év óta vérzik a vervesztés folytán gyengül a magyar; de igaz volt Palmerstonnak is, midőn 1849-ben megjósolá, hogy ha a hatalom Magyarországot ki nem elégíti, saját jobbát törli el s önmagát gyengíteni meg. A mennyiben ezen axiomát az illető körökben eddig nem hitték, a königráti gyásznap után meggyőződtek igazságáról.” Figyelemmel hallgattam e szavakat; s miután a remény ugys olcsó portéka, ezentul én is fogok remélni. r. l.

Egyveleg.

*(Uj pénz!) Egy bécsi lap szerint oly ezüst tallérok forognak az erdélyi oláhok kezei között, melyeken hohenzollerni Károly oláhországi fejedelm mellképe mellett a felirat olvasható: „Károly, Rumania császára.”

*(Erdélyi medveokaland.) Kenderessy Mihály szolgabíró a következő eseményt közli a „K. Közlönyben,” mely — bár a Demanxiákkal határosnak látszik, a beküldő szerint valósággal megtörtént. „E napokban, — írja a közlő — Hátszegvidék Nagy-Bár nevű községében Gavril Gyátku nevű falusbírónak értékre esett, hogy a község határán levő erdőségekben a falusiak néhány nap óta több medvét látnak csoportosan közszálni, a bíró maga is vadászember lévén, néhány puskát és hajtót vett fel, és folyó hó 22-én

reggel kiment üldözésére. Ezekkel a hogy az erdőbe ért, és a puskások kijelelt állásai elfoglalására s a hajtók a hajtás megkezdésére szétoszlottak, a bíró is állására sietvén, az erdőség közt egyszerre egy tiszta völgyeskére bukkant, a hol alig ötven lépésnyi távolságra négy nagy medvét pillant meg. Ő erre meghökkenve, a történetesen éppen előtte hevert, ledől vastag fa mellé húzódk, és e mellett hosszan elalulva, fegyverét a fán keresztül fekteté és cölzö állást vett. A medvék hallva a már megindult hajtási zajt, egyenesen azon ledőlő fa felé kezdének cuzzamogni, s a legnagyobbik a hogy oda ért, hatalmas két első lábát a ledőlő fára csapá, és mellé a bíró elé tartott fegyvercsővé szájához nyomá. Mire a bíró, már tán féltében is, meghúzta fegyvere ravaszát, és az csütörtököt mondott; a gyutas csattanására azonban a rémítő nagy medve egyszerre átrohant a ledőlő fán, s a bíró hátán, czondrája és mellrevalójánál fogva felragadt szájába és vinni kezdte a tisztás dombon lefelé. A bíró az első perczben kétségbeesetten ordítva egyet segélyért... azután elnémult. A puskások és hajtók látva e borzasztó jelenetet, mint viszi a medve a bíró szájában, a más három bűnből szörny által követve, lőni nem mertek, mivel attól tartottak, hogy vagy a bírót érik, vagy ha vagy egy medvét találnak mogsebesíteni, a többi a bírót azonnal szétépi: e szerint hát csak heves zajzással kezdék üldözni őket, mire a medve a szegény bírót lecsapá a földre, és maga is melléje heveredett. Azonban csak egy percig állapodék meg, és a már nyomában levő puskások és hajtók zajától megrettenve, társaival együtt odább állott. A bíró pedig legkisebb sérülés nélkül, rögtön eszméltét visszanyerve, felugrott és

a medvék után sietett társaival, kik épen a legnagyobbik, a mely őt megragadta volt, négy lövéssel elejtették, és azután több fejesezek ütése agyonverték. Az elejtett medvéből fél mássa zsírt vettek ki, mit bizonyos Klein nevű kereskedő 20 o. é. forinton vásárolt meg.

— (Máskül is megfellejtnek.) Csodálkozva olvasunk a gazdag és büszke Anglia egyes hírlapjaiban felhívásokat oly adakozásokra, melyek czélja Anglia egyik legnagyobb költője, lord Byron egészen leomlott sirböltjét újra kiépíteni. Lord Byron, a kinek holttestét annak idejében a nagy emberek számára fentartatott westminsteri sirböltbe be nem fogadták, Nottinghamshire megyében Hucknall-Torkard falu templomában nyugszik, anyjával s leányával együtt.

— (Sajtószabadság.) A múlt évszázad második felében II. Frigyes porosz király, ki mindamellett hogy korlátlan uralkodó volt, magát országba első hivatalnokának vallotta, a sajátján teljes szabadságot engedett. — Ismeretes ama tény, miként egy reggelen meglátván, hogy a nép a palota irányában egy ház sarka körül csoportosodik s valami magasan a falra ragasztott irományt olvas: egyik komornyikját leküldötte, nézze meg, mit olvas az utcazi nép oly mohón. A királyi szolga csakhamar teljesíté feladatát, parancsát s nagy ijedten jelentette, hogy ama ragasztmány alávalo *gunyirat* ó felségére. — „Menj, mondá a király mosolyogva, ragaszd az iratot *lejjebb*, hogy az emberek kényelmesebben olvashassák.” — A nép, miután a királyi szolga ott megjelent — s az iratot lejjebb emelte, — megtudván a király véleményét, nevetve szétszórt s hangosan felkiáltott: éljen a király!

TÁRHÁZ.

Az év végén.

1866.

Midőn a sorok a saját alól kikerülnek, ismét egy év gördül le az idők siető kerekén. A „Vasárnapi Ujság” ismét egy évvel idősebb lett, s olvasóink természetesen fogják találni, hogy születésnapunk ünnepélyes perczében, most is küss megállapodunk s komolyabb vizsgálat alá vesszük — a magunk ügyét. Nem arcunk szaporodó redőt vagy észlő hajszálainkat keressük, melyek nem igen győtrik férfiúi húságunkat: sem a hosszú, gyakran keserves utra nem pillantunk vissza, melyet pályánk kezdetétől fogva a jelen perczig szerencsésen megfutottunk — mert hiszen elvárataink és híveink százezernyi seregének buzdító és jutalmazó részvéte kísért bennünket mindvégig. Komoly pillantásunk sem a jelenre, sem a multra, hanem a jövőre irányul, a hol még feladatunk nagyobb része várja a megoldást, a hol a szép kezdetnek még szebb és öntudatosabb folytatása következik, a hol pihenni és elfáradni nem tudó jó szándékaink teljes erejével, a nemzeti művelődés egyedül üdvözítő nagy munkáján mi is tovább dolgozni kívánunk.

A mai nappal lapunk tizenharmadik évfolyamát öntjük a magyar hírlapirodalom tengerébe. Tizenhárom év! mily kevés egy nemzet s egy irodalom életében, s mily sok egy csupa reményeknek élő, szenvedéstelen emberi nemzedék rövidre szabott napjaiban! Midőn a „Vasárnapi Ujság” a pusztulás romjai közül legelőször emelte fel ovatos esztétikus fejét: akkor még a haditörvény-szék véres nyomai jelölték a nyilvános pályák meg-megszakasztott vonalait; és mi a szorító békák közül még aggódva hirdettük, hogy élünk s élni akarunk s hogy a jobb kor jóni fog, ha jóni kell...

És jó, hogy ily szivós az emberi természet, s hogy a hit és bizalom, ha egyszer gyökeret vert, nem oly könnyen téphető ki többé a kebelből. Ha mi akkor belátunk a jövőbe, ha tudjuk, minő új eszenvédek, új meg új provisoriumok fogják megszibbasztani a nemzet életét; ha sejtjük azon természeti csapásokat, azon példátlan inséget és nyomort, mely az egykori Kánahán boldog földé-

nek népét fogja érni; ha gyanítjuk, hogy tizenhárom év múlva is, a küzdelem sikerének felmutatása helyett, még mindig csak a jövő reményével fogjuk megvizsgáztalálni türelmetlen közönségünket; ha mindezt tudjuk: akkor talán régen elhagyt volna erőnk, s elcsüggedve vonultunk volna vissza az emberi kitartást kemény próbára tevő küzdelem elől.

De hála a nemzet bátor és hű politikai vezéreinek, hála a nemzet férfias magatartásának, mely megérté vezéreit — e küzdelem nem volt hiábavaló, nem volt eredménytelen. A mindinkább megizmosodott irodalom híven segíté ama küzdelem a szabadsági és polgárosodási eszmék minden árnyalatában, s a nagy mivelt közönség híven állotta körül a füstölő oltárt, meghozva mindannyiszor hűségesean áldozatait. — És Istennek hála, azon pontig végre eljutottunk, hogy a lehanyatló év egy hosszú, reményteljes szünettel végződik, mely után nem következhetik ismét egy óriási új kérdőjel, hanem a nemzeti lét és nemlét kérdésének végleges s — úgy hisszük — kedvező eldöntése. A nemzetet, mely nem hagyta el önmagát, meg fogja segíteni az Isten.

A politikai küzdelemmel párhuzamosan haladt az irodalom, mely kezébe szolgáltatja a nemzetnek fenmaradásá legbiztosabb, sőt egyedurú feltételeit, a művelődés és polgárisultság eszközeit. A tapasztalás és csalódás végre vérré változtatta bennünk azon meggyőződést, hogy nemzeti létünk kivívására segélyt senkitől a világban nem várhatunk, csak a magunk esztétől, erőltől; s ha valaha, a jelen században lón igazolva az Irás szava, hogy: „elvész azon nép, mely tudomány nélkül való.”

Igazságtalan lenne, a ki azt mondaná, hogy könyv- és hírlapirodalmunk, s általában szellemi munkásságunk, a lefolyt másfél évtizedben is nem tett fényes haladást — habár egyes ágak még mindig igen mostoha ápolásnak és részvétnak örvendenek.

A hírlapirodalom, mely nagyrészt a „Vasárnapi Ujság” nyomaitban termett, sok elismerésre méltó új jelenséget hozott napfényre, mely idő folytán mélyebb gyökeret is vert; míg más részről a hebehurgyaság, lelkiismeretlen üzérkedés és

tapintatlan kapkodás évenként új meg új sirokba temették a halva született vállalatokat. Mi, kik ily nemes versenyre buzdítottuk eleitől fogva a hivatással bíró szellemi erőket, örömmel üdvözölünk e téren minden komoly igyekezetet, minden oly vállalatot, mely öntudatos buzgalommal, szakértelemmel és nyegle üzérkedéstől ment, tiszta szándékkal lépett a küzdterre, főképp ha újformákban egy-egy eredeti eszmét iparkodott megvalósítani. De az anyagi és szellemi tekintetben ingó alapokon nyugvó, mohón előretolakodó hírlapkiadói apró ambícióknak rendesen mind az irodalom ügye, mind a közönség s az egyes vállalkozók előbb-utóbb egyformán vallották kárát. Kinek teljék abban kedve, ha látja, hogy egyik lap a másikat mind belső, mind külső elosztásban, mind alakban, mind tartalomban csak másolja. Úgyes utánzó néha sikerrel ámithatja egy darabig a közönséget, de a majmoló előbb-utóbb bizonyosan nevelésgesé válik.

A „Vasárnapi Ujság” megkezdett és elismeréssel fogadott, saját útján törhetlen buzgalommal fog haladni a jövő évben is; nem hagyván magát megzavartatni a gombaként szaporodó hírlapi kuruzsok piaci larmája és kölcsönös dicsőítése által. Hagyományos szives bizalommal hívjuk meg az új évfolyamra régi törzsolvasóinkat s az újabb nemzedéket, mely komoly irányu, tanulságos, de nem tudós szárazságu olvasmányokban találja kedvét. S meghívjuk különösen tisztelt munkatársainkat, kiknek nagybecsű közreműködése nélkül a mi legszentebb törekvéseink is régen füstbe mentek volna.

A cél, melyre törekszünk, már nem áll elérhetlen magasságban előttünk, bár talán még távol van azon időpont, melyben a kivívott siker öntudatával, egy boldogabb nemzedék fiának adhatjuk át a szerkesztői tollat; — de optimizmusunk, törhetlen hitünk és bizalmunk azt sejteti velünk, hogy a diadal a mienk lesz, s talán már a közel jövőben elmondhatjuk, hogy: *nem hiában reméltünk és küzdöttünk!*

Ennek kimondhatása: ami régi ohajtásunk és mindennapi imádságunk.

Pest, decz. 29. kén.

Pákh Albert.

Irodalom és művészet.

*(Vértanúk a magyar történeletről.) Ez cime Szilágyi Sándor azon legújabb könyvének, melyet a 17. ik századra vonatkozó tanulmányai-ból állított össze, s Heckenand adott ki, izletes kiállításban. Az érdekes munka a következő tanulmányokat foglalja magában: Kemény János fejedelemisége és halála, Apáczai Cséry János és kortársai, Bánffy Dénes kora és megöletése, Beldi Pál és a bujdosók, Szász János tragédiája, Bethlen Kata, Rákóczy Ferencz Párisban, az utolsó Rákóczy, Csersei az emlékiró, Mikes Kelemen. A 495 lapra terjedő nagy kötet ára 2 ft. 50 kr.

*(Gr. Lázár Kálmán) mint szerkesztő „Világ Tükre” című új füzetes vállalatára hirdet előfizetést. Egy évben tíz füzet jelen meg belőle, számos képpel s ismeretterjesztő közleményekkel. Mulattató rovatai is lesznek, pl. György deák verses krónikái. Előfizetési ára egy évre 5 ft., félévre 2 ft. 50 kr.

*(Zilahy Imre költeményei) díszes kiállításban már elhagyták a sajtót, s a napokban küldetnek szét az előfizetőknek. Jan. 15-ikig még folyvást megrendelhetni az előfizetési áron (1 ftért) a szerzőnél. (Pest, bálvány-utca 10-ik sz.)

*(Előfizetési felhívások.) Homorod J. Fél-egyházáról ily című munkájára hirdet előfizetést: „A bevégeztlen tájkép és eltévesztett életutak.” Egy kötet. Ára 1 ft. A tiszta jóvedelem fele a főlegvázi inségek részére fordítatik. — Jankai József, az Üstökös, „Kortész” álnevet munkatársa, újabb 100 költeményre és „Juliska” című eredeti vig dalos színműre hirdet előfizetést. Megjelenik január első felében, ára 1 ft. Az előfizetések Pestre, kigyó-utca 4. sz. a szerzőhöz küldendők.

*(Berlioz „Faust” című nagy zenekölteményét) közelebb adták elő Bécsben, a szerző személyes igazgatása alatt, mire Berlioz Párisból meghívták volt. Berlioz új zeneművének első része Magyarországon játszik, s nagy hatással van beleszóve a Rákóczy-indulóra általa szerzett átirat; magyar tánc is fordul elő benne, melyben Berlioz a zenét még 1846. körül, midőn Pesten volt, a városiorgát egyik hársfája alatt írta.

*(Berzsek Árpád) „Kanut gróf” című, új szomorujátékát e napokban sikerrel adták elő Győrött.

— (Halotti beszéd.) Pécsen egy terjedelmes halotti beszéd jelent meg, mely egy „nagy pap és nagy hazafi példányképe” élénk színekkel festi, s mely bold. Sotkovszky János primás esztergomi gyászünnepele alkalmával Virág Mihály pécsi kanonok által tartatott. A boldogult főpap tisztelői kedvesen veendik e szónoki erővel elmondott dicsőítő beszédet.

*(A párisi vádlóterlatba szánt magyarországi múltgyógyak) egy része, nevezetesen az országban lakó festésköz olajfestményei jelenleg az orsz. magy. képző műv. társulat műcsarnokában láthatók s ugyanott jövő január hó 15-ikéig bezárólag kiállitva maradnak.

Egyház és iskola.

*(Egyházak segélyezése.) A zólyommegyei badini ág. hitv. főlk-egyház-közönség, temploma felépíthetése 800 ftnyi, a töröczmegyei thuráni ágost. hitv. egyházközönség részére pedig, hogy a papokat felépíthesse, 500 ftnyi segélyadomány engedélyeztetett az evang. egyházi s iskolai célok előmozdítására rendelt évi általánból.

— (Lelkeskedés.) Az aszai ágostai hitv. evang. gyülekezetben L. Elefánt Mihály urnak Pestre történt megválasztása által megürült lelkesi állomás t. Melzer Gyula eddigi tápíselei lelkes megválasztása által betöltött.

*(Az ungvári kir. kath. főgymnázium) a folyó 1866-iki tanévre 520 tanuló van beírva, kik közül anyanyelvre nézve 239 magyar, 193 orosz, 57 német, 23 tót, 8 lengyel; vallásra nézve pedig 177 r. katolikus, 261 görög szertartású, 14 helv. hitvallású, 6 ág. hitvallású és 67 héber.

— (A nagyváradi kath. főgymnázium) osztályai a folyó 1866-iki tanévre beíratott összesen 766 tanuló. Közülük vallásra nézve vannak: r. kath. 435-en; g. kath. 161-en; g. keletiek 46-an; ág. vall. 6-an; helv. vall. 34-en; héb. vall. 84-en. — Nemzetiségre nézve vannak: magyarok 537-en; románok 190-en; németek 18-an; rutének 13-an; szlávok 6-an; esch 1 és porosz 1.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 52-dik számához 1866.

Közüntézetek, egyletek.

— (A pesti állatkerti társulat) még ezen télen szándékozván kertjének éjszakkéleti részét is parkká átalakíttatni, s még egy tövelellátni: az alapszabályokban kitett tőkének második felét bocsátja ki részvényekbe. Kibocsátandó részvényeit ezuttal az ország minden részében kívánja elhelyezni, hogy a kert országos érdekeltiséget támaszson, minthogy eddigleg leginkább Budapest városára szorított. Hogy elérje ezen szándékát a társulat: az első hazai takarékpénztárainkhoz, a kaszinókhoz és egyéb egyesületekhez felszólitást intézett részvények aláírása végett, mely intézkedésnek már is azon eredmény volt, hogy számos kaszinó, takarékpénztár, egyéb egyletek, sőt városok is tekinélyes összegben írtak alá részvényeket, például a pesti nemzeti kaszinó 10 egész részvényt, Szatmár-Németi városa 5 részvényt, s legközelebb a nagy-kánizsai takarékpénztár követte a pesti és debreczeni takarékpénztárak példáját. — Az állatkert néhány hónapos létezése óta életrevalóságának annyit jelelt adta, s a közönségnek oly sok gyönyört és tanulságot élveztet nyújtott, hogy valóban kívánság, hogy a közönség országszerte partolásába vegye, s így gyorsan helyezze bele feladatába a hasznos állatok honosításának oly mérvben eszközölését, hogy ez által a hazai közgazdaságot és életkényelem előmozdítójaul szolgálhasson. — Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy Nopcsa Ferencz hunyadmegyei főispán e napokban egy szép medvét ajándékozott az állatkertnek, s egyuttal részvényt is aláírt.

Közelekedés.

*(Uj terv Pest és Buda összeköttetésére.) Gr. Széchenyi Ödön, ki nem rég egy gőzkompatárjat felállíttatá 25 évre elsőbbségi jog-engedélyért folyósodott, erre a városanácstól az engedélyt megkapta. A tervezett gőzkompat, mely a földúnasoron fogna a testvérvárosok közt közlekedni s így a pesti pályaudvart a budavai egybekötni, az Amerikában legelőszörübbeknek talált járművek mintája szerint lesz szerkesztve s egyszerre 1 mozdonyt 12 terhelte vaggonnal, 12 főfogatu kocsi s számos átkelőt lesz képes a Dunán átszállítani. A kiszállási hely Pesten a feldunasor azon helyén van tervezve, hol a pályaudvartól az ugynevezett Valero-kaszárnya mellett a Dunához vezető mellékpályák kiskak. Budán a kiszállási hely a proviantépület közelébe tetetik, honnan félkör-alaku hajlással a budai pályaudvarhoz vezető sín-ut vonatik. A gőzkompat felállítási költségeit 150,000—200,000 ft-ra teszik.

*(Ohajok a lóvonatu vasut terjeszkedésére.) Az újpesti és k. megyeri ház- és szőlőbirtokok a helytartótanáchoz falyomadtak az iránt, hogy a lóvonatu vaspálya a legelsőbb helyen engedélyeztet pontig, t. i. a kikötő zárgátjáig építessék ki. — A Pest városával határos rákospalotai lakosság értelmisége és gyárosai pedig e napokban értekezletet tartottak, hogy az említett helyek, mely körülbelül 3000 lélekszámmal bír és Pest városával folytonos közlekedésben áll, a pest-újpesti közúti lóvonatu vaspályával egy szárnyvonal által köthessék össze a széles közuton. Ez mindenesetre emelné Rákos-Palotát, s még több pesti család telepednék meg ott.

*(Gyöngyös városából) egy küldöttség járt közelebb gr. Forgách Antalnál, s arra kérte a város nevében, hogy a hatvan-gyöngyösi vonal építését kezdessék meg már tavaszkor. A küldöttség e szárnyvonal fontosságára utalt és kijelentette, hogy Gyöngyös város minden áldozatra kész, és hogy ez ügyben emlékiratokat terjesztenek az országgyűlés és a miniszteriumok elibe. Gróf Forgách arról biztosította a küldöttséget, hogy a város ohajja teljesítése végett azonnal megteszi a szükséges lépéseket. Eger és Miskolcz hív szorint, legközelebb hason kérelemmel fordulnak a pest-losoncei vasúttársasághoz.

Mi ujság?

*(A magyar országgyűlés feliratát) Cziráky János gr., a felsőház alelnöke és Andrássy Gyula gr., a képviselőház első alelnöke, decz. 23-án délután 1 órakor nyújtották át Ö Felsőségének. A küldöttség szavaira Ö Felsőség következőleg válaszolt: „Az országosan egybegyűlt főrendek és képviselőknek ímént ányújtott legalázatos föl-

terjesztésére válaszatot majdan királyi leiratom útján tudatni fogom. Biztosítsák küldöiket addig is királyi kegyelem és kegyelmesség felől.”

*(A horvát országgyűlés feliratát) szintén decz. 23-án vette át Ö Felsőség. A küldöttség szónoka Strossmayer püspök volt, kinek horvát nyelven mondott beszédére Ö Felsőség ugyane nyelven válaszolt: hogy a horvát országgyűlés feliratát érett megfontolás alá fogja venni.

*(A magyar országgyűlés üdvözlő küldöttségét) Ö Felsőség 1867. január 8-dikán fogják elfogadni.

*(Pest városa részéről) decz. 24-én délelőtt 10 órakor a főpolgármester vezetés alatt egy küldöttség jelent meg a trónokmesternél, mely császárné Ö Felsőség születésnapjának ünnepére a város szerencse-kívánatait a főpolgármester által elmondott alkalmi beszéddel tolmácsolta. E hódolati nyilatkozat a Felsőség asszonynak táviratilag azonnal tudomására hozatott, s már délután távirati uton a főpolgármesterhez azon értesítés érkezett, hogy Ö Felsőség a császárné a szerencsekívánatokat kedvesen fogadni, s ezért a polgárságnak legmagasabb köszönetét nyilvánítani méltóztatott.

*(Dedák Ferencz) tizenkét hölgy díszes karácsonyi ajándékkal lepte meg. Nevezetesen 12 kockát világos tarka virágokkal művésziileg himezték, mely összerakva pompás nagy szőnyeget képez. E szép művet Wiener kárpitos műhelyében állították össze.

*(Jelacsis szobrát.) decz. 16-án ünnepélyességgel leplezték le Zággrábnan. Jelen volt, mint Ö Felsőség képviselője, Bellegarde ezredes, s a horvát udv. kanczellária részéről Uticensovics udv. tanácsos. A horvát képviselő nemzeti öltözetükben jelentek meg. Sok idegen gyűlt össze vidékről; különösen nagy számmal volt képviselve a horvát szlavon határvidéki ezred tisztikara, kikhez meghívók küldettek az orsz. katonai parancsnokságtól. Az ünnepély Kralj püspök pontificálásával kezdődött, s midőn a lepel alá hullott: az katonai tisztelgések, fegyverek és ágyuküldölvései által jelentetett, s azon pillanatban a néphymnus kezdék énekelni. Marics kano-nok és Uticensovics udv. tanácsos, horvát költők emlékbeszédbenadták elő Jelacsis bán hőstetteit.

*(Zenetanoda egy fegyintézetben.) A lipót-vári fegyintézetben a buzgó igazgató, a testi szenvedések enyhítése mellett „lelki ádultásra” zenetanodát alakított, melyben az önként jelentkező foglyok a fegyházi tanító által kiképezetve, a fegyintézeti zenekarhoz lépnek. A kormány s humanus intézmény fontartására 150 ftot utalványozott, s a pesti takarékpénztár 25 ftot, a pesti kereskedői bank 20 forintot, a budai takarékpénztár 10 ftot ajándékoztak e célra.

*(Egy vidéki kölcsön-könyvtár.) Tisza-Uj-lakon egy derek női szabómester, Doby Antal, kölcsön-könyvtárt nyitott, azonban az értelmiség részéről nem részesül elég pártfogásban, ugy hogy csak jelentékeny áldozattal tudta eddig fontartani könyvtárát, noha az olvasási díj épen nincs magasra szabva. Az ily vállalkozás, mely a köz-művelődés előmozdítására szolgál, mindenütt me-leg pártolást érdemelne.

*(Egy forintos allampénz.) A bécsi cs. kir. udv. nyomdából héten küldték át az első 1 ftos allampénz-szállitmányt a cs. kir. államadossági igazgatóság fizető-bizottmányához. A szállitmány 100,000 ft értékű volt. Nemskorára nagyobb szá-litmányokat is küldenek át, miután a papirpénz nyomtatása igen gyorsan halad. Az 1 ftosokat ugyanis nem mint az 5 ftosokat félívenként 8 dbbal, hanem egész ívenként 32 darabban nyomat-ják. Nem piros, hanem zöld alaponomatnak s olyan alakuk mint az 1 ftos bankjegyek. A jövő évi február előtt — az 50 ftos allampénzzel együtt, aligha fognak kibocsátatni; akkorra kü-lön váltópénztárt is állitnak fel.

*(A pesti határ fákka beültetése) ügyében Sárkány földbirtokos egy tervet nyújtott be a pest-városi tanácshoz. Az e végre a tanács kebe-lében alakult bizottmány e terv kivételét a leg-sürgősebben ajánlá. A jövő tavasszal már meg-kezdetik a faültetés egy falkola alptátságával, melyre a jövő évi költségvetésbe 6000 ft. lón fel-számítva. Így tehát remélhetni, hogy 5—6 év alatt Pest városa a legszebb erdőtől lesz környezve.

*(A régi fűvészkert czirkuszában) Fouraux lovartársulata előadásokat tart.

Szülőknek igen fontos!

A gyermekeket a görvéltyől megmen-
tendő ajánlom az általam feltalált

„Gilisztá-csokoládét“

minden 3 hónapban rendszeresen beadni, akár
gyanítási gilisztát, akár nem, és miért? azt
a feliraton és a könyvecskén, — mely
több mint 50 bizonyítványt foglal — lát-
hatni. — Ára egy darabnak 20 kr., nálam
helyben 6 darab 1 ft. — A megrendelések
azonnal a birodalom minden részébe a leg-
biztosabban posta-utánvétellel teljesítet-
nek alulírt által.

Kapható Pesten, Török József gyógy-
szerész és Thalimater és társa utraknál,
meg a könyvecskémbe jegyzett bizom-
nyosaimnál.

Kröczger Ágoston s. k.
1871 (7—12) gyógyszerész Tokajban.

Ujévi ajándékoknak

ajánlja a „tanulóhoz“ czimzett

PAPIR- ÉS IRÓESZKÖZÖK RAKTÁR

Pesten, hatvani-utca 6. sz., a nemzeti Kasinó átellenében.

Budán, viziváros főutca 212. sz., a plébánia átellenében.

Levélpapírokat színes monogrammal ellátva, a legolcsóbb árak mellett.

100 db. levélpapír monogrammal 1 ft. 30 kr. — 2 ftig.

100 „ „ névvel vagy czimmmel 50—80 krig.

100 „ „ és borítékkal 80 kr. — 1 ft. 30 krig.

100 „ „ látogatójegyek 75 kr. — 1 ft. 50 krig.

Nagy választék emlékkönyvekkel, rajz- és írábroszokkal, rajzeszközökkel, utazó-
íróeszközökkel és mindennemű festékeszközökkel.

Vidéki megrendelések utánvétel mellett legpontosabban szolgáltatnak.

1918 (3—8) David és Kurtz.

Titkos 1866 (5—12)

betegségeket

még makacs és üdült bajokat is egy
kórásban, mint magánygyakorlat foly-
tán több ezer beteg legjobbnak
bizonyult mód szerint, sokszor a nél-
kül hogy a beteg hivatalosan vagy
életmódjában változtatnék, gyöke-
resen, biztosan és gyorsan gyógyít

Med. dr. Helfer Vilmos

Pest, király-utca 27. sz. Medetz-
házban, 1-ső emelet, délelőtt 7—9-ig,
delután 1—4 óráig.

Dijazott levelekre azonnal
válaszoltatik, s kívánatra a gyógy-
szerek is megküldetnek.

Van szerencsém t. cz. vevőimet tisztelettel értesíteni,
hogy számos évek óta fenállott cipész-üzletemet eladtam,
és most egy teljesen berendezett

uj cipész-üzletet

nyitottam, melyben minden munkák a legújabb és a divatos minták szerint, a
legjobb kelmékből készíttetnek.

Bátorkodom tehát minden előbbi t. cz. vevőimet ezennel tisztelettel felkérni,
miként újonnan nyitott cipész-üzletemet becses megrendeléseikkel megízéltetni
szíveskedjenek, hol én azon bizalmat, melylyel üzletem fenállása óta szerencsét-
tem, új üzletemben is megízéltetni iparkodni fogok.

Magamat becses hajlamára tisztelettel ajánlván, alázatos szolgálja

PRÓBÁLD F. K.
PESTEN,
kigyó-utca 1. sz., a „Profétához“ czimzett
vászonkereskedés melletti boltban.

1905 (3—4)

A legolcsóbb határozott gyári áron kaphatók:
ujévi ajándékul

FIGLER ANTAL ÉS TÁRSA

csipke, himzések

és fehérnemű gyári-raktárunkban

Pest, a régi német színház-épület és Deák Ferencz-
utca sarkán.

Farsangi czikkek, u. m.:

Orgatin, Lyon, Moll s. Tarlaton minden színben; ¼, ½ pergal és Mouslin szövetek,
Crépe Illusion, s mindennemű csipke-kelmék, ara, kalap- és főkötőfátyolok, bárbok,
himzett Chemisettek, gallérek, zsebkendők, alsó-szoknyák, betétek és szegélyek,
zuav-ingesek, Moll-Buscelles, selyem- és gyapjú-kelmékből, utolsó divat után
készültek. Csipke-függönyök nagy választékban.

Különösen ajánlhatók a legjobb formájú amerikai, pergal és színes szövetből készült

KRINOLINOK.

Színes és fehér kész alsó-szoknyák és hozzá való fodrozatok,
Reccék, fejdíszek és pongyola főkötők, és minden e szakba vágó divatos
női czikkek.

Becsés postán utánvétellel megrendelések kezéskedés mellett pontosan esz-
közöltetnek.

1926 (2—2)

Biztos és gyors kiírása

patkányok s egereknek,

egy cs. kir. kizár. szab. patkány- s egérszűrtő szer által gyertya-formában.

Egy darab ára 50 kr. a. é. F) 1810 (17—17)

Valódi minőségben kapható:

PESTEN: Török József gyógyszerész urnál, király-utca 7-ik sz. a.,
továbbá:

N.-Beeskerek: Nadelkovits. — Csakornyán: Kárász A. — Eperjesen: Zsem-
bery J. — Jassenova: Dudovits J. — Keszthelyen: Wünsch F. — Kolozsvárt:
Wolf J. — Pozsonyban: Scherz Fülöp. — Sopronban: Pachhofer, — Soborsin:
Franka A. — Varasdon: Halter D. F., — Verőcezen: Bész J. K. uraknál

Czipészárak-raktári jelentés.

Van szerencsém a nagyérdemű közönséggel ezennel tisztelet-
tel tudatni, hogy én azt itthelyt évek hosszú során fenálló és
Schilling Frigyes ur által Bécsben, itt Pesten, kigyó-utca 8-dik
szám alatti férfi-, női- és gyermek-czipészárak-raktárát, mely utóbbi időben
üzletelői hiányában elhanyagoltatott, — átvetttem.

Fel levén ruházva elégséges tőkével, reményem, hogy ezen üzletet előbbi szilárd
ságarra emelendém; felvém leendő pontosság, különösen olcsó árak, s az előbbi s a
legjobbnak bizonyult Schilling-féle minta szerint készített árucikkkel, iparkodni
fogok igen tisztelt vevőimet kielégíteni. S minthogy a lábbelikhez megkívántatott kel-
meket s bőrt csak nagyban vásárlom, s azok megszerzésére a bel- és külföld legelő-
kelőbb gyári állanak rendelkezésemre, azon helyzetben vagyok, hogy tisztelt vevőim
kívánalmainak minden tekintetben megfelelek; számos látoga-ásért esedezve — tisz-
telettel maradok

1912 (3—8) Seidner Sándor,
ezelőtt Schilling F., kigyó-utca 8. sz. a.

Egészségi tanácsadó.

Maradandó becsű folyóirat.

Teljes számú példányok, bekötve 1927 (2—8)

1864-ik, 1865-ik és 1866-ik évről

fele áron darabonként 2 ujforintért postán utóvétellel kaphatók
a szerkesztőségnek Pest, Lipót utca 1-ső szám.

Lótulajdonosoknak fontos.

Hogy egy háziszér valójában czél szerűnek s megbecsülhetlennek bizonyuljon
be, először is alkalmaszásban egyszerűnek s hathatóságban bizonyosnak és olcsó-
nak kell lennie. Mint ilyen, s a közvilágoslatnak tökéletesen megfelelő, s ő Főisége
I.-ső Ferencz József császár által egy kizár. szabadalommal kitüntetett háziszér a
Kwizda-féle üdítő-nedv (Restitutions-Fluid) lovak számára, mely méltán megér-
demli, hogy a legnagyobb mértékben ajánltassék s ezen állításnak bebizonyítására
álljanak itt a következő sorok:

Kwizda Ferencz János urnak Korneuburgban.

Hartmann altábornagy édes atyám által Würzburgban 8n es. kir. szab.
üdítő-nedvből 1 üveggel küldetett, melynek használata által lovaknál oly
kielégítő eredményhez jutottam, hogy készíttve érzem magamat önt 12 üveg
küldésére felkérni.

Augsburg, márcz. 24. 1866.

Hartmann,
főhadnagy, és ő kir. fensége Lajos bajor herczeg
vezérvőrnagy hadsegéde.

Az 8n es. kir. szab. üdítő-nedvnek ismételt használata által annak csal-
hatatlan hathatóságáról magamnak tökéletes meggyőződést szerezvén, azt
ezután is s minden alkalommal alkalmazásba veendem. — Küldjön
nekem sat.

Gyógy, márcziusban 1866.

Raktárak a cs. kir. szab. üdítő-nedvből (lovak számára) léteznek:

PESTEN: Török József gyógyszerész urnál, király-utca 7. sz. a.

Továbbá:

B.-Gyarmaton: Omaszta F. — Breznóbányán: Göllner F. — Debreczen-
ben: Bignio J. — Csakornyán: Krausz A. — Delfán: Braunmüller J. — Deva:
Lengye J. — D. Földváron: Nádháza P. — Eperjesen: Zsembery. — Eszéken:
Deszák. — Esztergomban: Biserbauer J. C. — Gyöngyösön: Koczianovich J.
— Győrött: Lehner F. — Isperen: Flamm J. — Kassan: Novelly A. — Kapos-
vart: Kohn J. — Kismárkon: Genesich. — Kolozsvárt: Wolf J. Karavay J.
— Komáromban: Czigler A. és fia. — Ungoson: Kronetter F. — Mareszálban:
Istl ösv. — Miskolczon: Spüller J. A. — Nagy-Beskeréken: Haidegger Deutsch
testvérek. — Nagy-Kanizsán: Fesselhoffer és Rosenfeld. — Nagy-Zombatan:
Smekal és fia. — N.-Varadon: Jánky A. — Pakson: Flórian J. — Papan: Beer-
müller W. — Pozsonyban: Scherz F. és Hackenberger testv. — Pécs: Kiságy és
fia. — R.-Szombatan: Hamaliar A. — Rosnyón: Poós J. J. — Szabadkán:
Sztójkovits D. — Szegszardon: Hutter A. — Sziszeken: Dietrich A. — Szol-
nokon: Scheftsik, Horánszky Istv. — Szekesfehérvárt: Kovács P. és Légmann
A. — Sopronban: Müller és Mezey. — Trencsenben: Weisz L. — Trplicesen:
Weisz L. — Varasdon: Halter F. — Verőcezen: Bész J. K. — Veszpremben:
Tuszkau M. — Zagrabbán: Mihics Gr. — Zala-Egerszegen: Hulinszky A.

Egy palack ára 1 ft. 40 kr. D) 1808 (4—4)

Két palacknál kevesebb nem küldhető, a pakolásért 30 kr. számítottatik.

Több ezer pár

női- és gyermek-topánkák, minden kigondolható bel- s külföldi kelméből s bőrből, szilárd
és tartós munka, a lehető legjutányosb áron kaphatók:

BRETSCHNEIDER ZSIGMOND

nagyszerű lábbeli raktárában uri-utca 11-dik sz. a., a szerviták
épületében.

Hogy a tisztelt vidéki megrendelők magukat tájékozassák, szíves figyelmükbe

ajánlom alább írt árjegyzékem vázlatát:

1 pár bárszón, posztó vagy brunell-topánka füzőre, sarokkal 2 ft. 20 kr. — 3 ft.

1 pár bárszón, posztó, brunell vagy bőr topánka, sarokkal, 2 ft. 40 kr. — 4 ft.

1 pár bárszón, posztó, brunell, selyem vagy bőr-topánka, gummi-huzóra, 3 ft. — 4 ft. 50 kr.

1 pár posztó, bárszón vagy brunell reggeli cipő 1 ft. 20 kr.

1 pár posztó, bárszón, brunell vagy bőr reggeli cipő, sa- 1 ft. 80 — 2 ft. 50 kr.

1 pár chagrinbőr reggeli cipő minden színben 1 ft. 30 — 1 ft. 60 kr.

1 pár bárszón, posztó vagy brunell félcipő 1 ft. 50 kr.

1 pár bárszón, posztó vagy brunell félcipő, sarokkal 1 ft. 80 kr.

1 pár magas lábszár topánka bárszón, posztó, brunell vagy 1 ft. 50 — 2 ft. 50 kr.

bőrből gyermekek számára 1913 (3—3)

Vidéki megrendelések gyorsan és pontosan teljesíttetnek.